

ለማን ነው የምንጽፈው? በኢትዮጵያ የሕግ ምርምርና ህትመት ቋንቋ እና የፍትሕ ሥርዓቱ የሥራ ቋንቋ መለያየት ያለው አንድምታ

ነጋ እውነቱ መኮንን[§]

አገጽፎተ-ጽሁፍ

በኢትዮጵያ የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋ በመሠረቱ እንግሊዝኛ ነው።¹ የሕግ ትምህርት የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋም በተመሳሳይ እንግሊዝኛ ነው። በአንጻሩ በኢትዮጵያ የፍትሕ ሥርዓቱ የሥራ ቋንቋ የፌዴራል መንግሥቱ የሥራ ቋንቋ የሆነው አማርኛ ቋንቋን ጨምሮ የየክልሎቹ የሥራ ቋንቋ ነው። ይህ በትምህርት፣ በምርምርና ህትመት ቋንቋ እና በሥራ ቋንቋ መካከል ያለው ልዩነት ይህ ፀሀፊ ለዚህ ጽሁፍ የሰጠውን ጥያቄአዊ ዓብይ ርዕስ ራሱን ደጋግሞ እንዲጠይቅ አደረገው፤ ለመሆኑ ለማን ነው የምንጽፈው? ከዚህ ጥያቄ ጋር ተያይዞ የምንጽፍበት ቋንቋ ሁሉንም አንባቢዎች ተደራሽ ለማድረግ ያስችላል ወይ? የሚለውንና ሌሎች ተያያዥ ጥያቄዎችን መመለስ አስፈላጊ ነው ብሎ ፀሀፊው ያምናል። ይህ ፀሀፊ ለዚህ ጽሁፍ ሲመራመር እንደተረፈው ቀደም ሲል ከእንግሊዝኛው ቋንቋ ቅጂ ጎን ለጎን በአማርኛ ቋንቋ ይታተሙ የነበሩ የምርምር ሥራዎች ቢኖሩም ከጊዜ ወደጊዜ ይህ ተግባር እየቀነሰ መጥቷል። ምንም እንኳን የሕግ ተመራማሪዎች የሚጽፉት የዘርፉን ምሁራንና ተማሪዎችን ተደራሽ ለማድረግ ቢሆንም በዚህ ፀሀፊ እምነት ከሕግ የምርምር ጽሁፍ አኳያ ግን በፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ ያሉ ባለሙያዎችንና ሌሎች ተዋንያንንም ጭምር ተመራማሪዎች ግምት ውስጥ ማስገባት ይኖርባቸዋል። በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የሕግ ት/ቤት የሚታተመውን የኢትዮጵያ የሕግ መጽሔትን ጨምሮ በሌሎች የሕግ ት/ቤቶች የሚታተሙ የሕግ መጽሔቶች ክልላዊና አገራዊ ፋይዳ ያላቸውን የምርምር ሥራቸው ከእንግሊዝኛው ቋንቋ ቅጂ ጎን ለጎን በመተርጎም ወይም ወጥ የምርምር ሥራዎችን የፌዴራል መንግሥቱ የሥራ ቋንቋ በሆነው በአማርኛ እና በየክልሎቹ የሥራ ቋንቋዎች ማሳተም ይገባቸዋል በማለት ይህ ፀሀፊ ይከራከራል።

ቁልፍ ቃላት፡- ሕግ፣ ባህልና ቋንቋ፣ የህግ ምርምር፣ የማስተማሪያ ቋንቋ፣ የምርምር ቋንቋ

መግቢያ

ፀሀፊው ይህን ጽሁፍ እንዲጽፍ የገፋፉት ሦስት ምክንያቶች ናቸው። የመጀመሪያው ምክንያት አሜሪካን ሀገር ኩትዝታውን ዩኒቨርሲቲ ኦፍ ፔንስልቬንያ የሕግ ፕሮፌሰር የሆኑት ፔትሮ ቶጂ በባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት በአማርኛ ቋንቋ ያሳተሙት የምርምር ጽሁፍ ነው።² ከፕሮፌሰር ፔትሮ ጋር አንዳንድ ጉዳዮችን ፀሐፊው እያነሳ ሲወያይ በባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት ላይ በአማርኛ ቋንቋ

[§] በባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ ሕግ ት/ቤት የሕግ ረዳት ፕሮፌሰር። ከፍተኛ ዲፕሎማ በማስተማር ሥነ-ዘዴ (ባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ፣ 2007 ዓ.ም.)፣ ኤል ኤል ኤም (ዩኒቨርሲቲ ኦፍ ግሮኒንጎን፣ ዘኔዘርላንድስ፣ 2000 ዓ.ም.)፣ ኤል ኤል ቢ (አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ 1996 ዓ.ም.)። ፀሀፊውን በኢ-ሜይል አድራሻው beleteeng@yahoo.com ማግኘት ይቻላል።

¹ የከፍተኛ ትምህርት አዋጅ፣ ቁጥር 650/2001 ዓ.ም. ፌዴራል ነጋት ጋዜጣ፣ 15ኛው ዓመት ቁጥር 64፣ አንቀጽ 20(1) (የከፍተኛ ትምህርት አዋጅ)።

² Pietro Toggia, *Unexamined Life Is Not Worth Living: An Introductory Note on Ethical Standards for Ethiopian Criminal Justice Professionals*, 2 BAHIR DAR U. J.L. 263 (2012). ፕሮፌሰር ፔትሮ በባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ ሕግ ት/ቤት በተጋባዥ ፕሮፌሰርነት በት/ቤቱ የድህረ-ምረቃ ፕሮግራም ያስተምራሉ።

የምርምር ጽሁፎችን የማሳተም ጉዳይ አንድ የውይይት ጉዳይ ነበር። በውይይቱ መካከል አንድ የባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ ሕግ ት/ቤት ነባር መምህርና ተመራማሪ እኛ እዚህ ኢትዮጵያ ውስጥ እየኖርን በአማርኛ ቋንቋ መጻፍና ማሳተም ሳንችል እርስዎ ይህንን ማድረግ የሚደነቅ ነው የሚል አስታያጭት እንደሰጣቸው ፕሮፌሰር ፔትሮ ለፀሀፊው ገለጹለት። ይህ ጉዳይ በፀሐፊው አዕምሮ ለብዙ ጊዜ ሲመላለስ ቆዩ።

ሁለተኛው ምክንያት ይህን ጽሁፍ ከመጻፍ በፊት ፀሀፊው ከሰራው የምርምር ሥራ ጋር የሚገናኝ ነው። በኢትዮጵያ የሕግ ት/ቤቶች የሚሰራ የሕግ ምርምር ምን እንደሚመስል ለመመርመርና መረጃ ለመሰብሰብ ቀድሞ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ይባል በነበረው እና በኋላ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በተባለው የሕግ ፋኩልቲ በሚታተመው የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት ቀደምት ቅጾች ላይ የወጡ የሕግ ምርምር ጽሁፎችን ሲመለከት ፀሀፊው አንድ ነገር ተገነዘበ። የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት የህትመት ታሪክ የመጀመሪያዎቹ ቅጾች በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተጻፉ ሲሆኑ የአማርኛ ትርጉማቸውም ጎን ለጎን አብሮ ይታተም ነበር። ከዚህ በተጨማሪም በአማርኛ ቋንቋ የሚታተሙ ጽሁፎች በብዛት ነበሩ። የመጀመሪያዎቹ የሕግ ፋኩልቲው መምህራን እና ተመራማሪዎች የውጭ አገር ዜጎች በመሆናቸው ምርምራቸውን በእንግሊዝኛ ቋንቋ ቢጽፉም የአማርኛ ትርጉማቸው የግድ አብሮ ይታተም ነበር። ይህ አሰራር ግን ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተረሳና እየቀረ መጣ። በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተጻፉ የምርምር ጽሁፎችን ወደ አማርኛ ተርጉሞ አብሮ ማሳተሙ ይቅርና በአማርኛ ቋንቋ የሚታተሙ የምርምር ጽሁፎች ቁጥርም በከፍተኛ ሁኔታ እየቀነሰ ሄደ። በቅርብ ጊዜ በኢትዮጵያ የተለያዩ ዩኒቨርሲቲዎች የተቋቋሙት የሕግ መጽሔቶችም ይህ ችግር የሚታይባቸው ናቸው። ይህ የፀሀፊው ትዝብትም ቀደም ሲል እንደተነሳው ነጥብ ሁሉ ለዚህ የምርምር ጽሁፍ የመነሻ ሃሳብ ሆነ።

ሦስተኛው ምክንያት ከፀሀፊው የማስተማር ተሞክሮ ጋር የተገናኘ ነው። በሞያቸው ዳኞች፣ አቃብያህ ሕግና ጠበቆች የሆኑ ተማሪዎችን መደበኛ ባልሆኑ የቅድመ-ምረቃና ድህረ-ምረቃ ፕሮግራሞች ፀሀፊው ሲያስተምር የመማሪያ እና የማስተማሪያ ቋንቋ የተማሪዎች ዋነኛው ተግዳሮት መሆኑን ተገንዝቧል። ተማሪዎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ የሚሰጠውን የክፍል ገለጻ በደንብ ለመረዳት፣ በእንግሊዝኛ ቋንቋ የሚጻፈውን ፈተናና ሌሎች ተያያዥነት ያላቸውን ተግባራት በሚገባ ለመከወን ሲቸገሩ ፀሀፊው ተመልክቷል። ቁጥራቸው ጥቂት የማይባሉ ተማሪዎች የማስተማሪያ ቋንቋው እንግሊዝኛ መሆኑ ዋናው ችግራቸው መሆኑን ይገልጻሉ። ይህንን ጉዳይ ፀሀፊው ያነሳው ስለማስተማሪያ ቋንቋ በሰፊው ለመተንተን ሳይሆን ቀደም ሲል በተጠቀሱት መደበኛ ባልሆኑ ፕሮግራሞች የሚማሩ ተማሪዎች የፍትሕ ሥርዓቱ ዋና አንቀሳቃሽ ሞተሮችና የምርምር ጽሁፎች ተደራሾች በመሆናቸው ነው።

በዚህ ጽሁፍ በሚከተሉት ነጥቦች ላይ ትኩረት ይደረጋል። በመጀመሪያ ቋንቋ፣ ሕግ እና የሕግ ሞያ ያላቸው ግንኙነትና መስተጋብር ምን እንደሚመስል በጉዳዩ ላይ ምርምር ያደረጉ ምሁራንና ሊቃውንት ሃሳቦችን ዋቢ በማድረግ ይተነትናል። በመቀጠልም ተመራማሪዎች ለምን በእግሊዝኛ ቋንቋ መጻፍና ማሳተም ይፈልጋሉ ለሚለው ጥያቄ መልስ ይሰጣል። በሦስተኛ ደረጃ በአገራችን አሁን በተጨማሪ ምን እየተሰራ ነው? በሕግ ትምህርትና ምርምር ቋንቋ እና በፍትሕ ሥርዓቱ የሥራ ቋንቋዎች መካከል ያለው ልዩነት ምን ይመስላል? ይህንን ልዩነት ለማጥበብ ከሕግ

ት/ቤቶች፣ ከሕግ መምህራንና ተመራማሪዎች እንዲሁም ከሌሎች የባለድርሻ አካላት ምን ይጠበቃል? የሚሉት ነጥቦች ይመረመራሉ። በመጨረሻም የማጠቃለያ ነጥቦችን በመዘርዘር ጽሁፉ ይቋጫል።

ይህንን የምርምር ጽሁፍ ለማዘጋጀት በጉዳዩ ላይ የተጻፉ የተለያዩ ጽሁፎች ተዳለዋል። በኢትዮጵያ የሕግ ት/ቤቶች የታተሙ የምርምር ጽሁፎች ይዘት ተመርምሯል። በተደጋጋሚ የምርምር ሥራቸውን ያሳተሙ የሕግ መምህራን፣ የሕግ መጽሔት ዋና አዘጋጅ እንዲሁም ጉዳዩ የሚመለከታቸው ባለሙያዎች ቃለ-መጠይቅ ተደርጎላቸዋል።

በመጨረሻም የዚህ ጽሁፍ ትኩረት በዋናነት በሕግ ት/ቤቶች የሕግ መጽሔቶች ላይ የታተሙ የምርምር ጽሁፎች ላይ መሆኑን ፀሀፊው ማስገንዘብ ይወዳል።

1. ሕግ፣ ባህልና ቋንቋ ያላቸው መስተጋብር

የዚህን ጽሁፍ ዐቢይ ጉዳይ ይበልጥ ለመረዳት በሕግ፣ በቋንቋና በባህል መካከል ያለው ግንኙነትና መስተጋብር ምን ይመስላል? ሕግ ከሌሎች ሙያዎች ለምሳሌ ከህክምናና ምህንድስና ይልቅ ለምን ከቋንቋና ባህል ጋር ትስስር ኖረው? የሚሉትና ሌሎች ተያያዥ ጉዳዮች በዚህ ክፍል ይዳሰሳሉ።

ጉዳዩ የሚመለከታቸው ባለሙያዎችና ተመራማሪዎች በሕግ፣ በባህልና በቋንቋ መካከል ያለውን ትስስር ለማጥናትና ለመዳሰስ ሞክረዋል። የሕግ፣ የቋንቋ፣ የማህበራዊ ጥናትና የሥነ-ልቦና ምሁራንና ሊቃውንት ጉዳዩን አንስተው ከየራሳቸው ሙያ አንጻር ተንትነዋል።³ በጉዳዩ ላይ ሰፊ ጥናትና ምርምር ካደረጉት ምሁራን መካከል ፕሮፌሰር ጀምስ ቦይድ ጊይት ይጠቀሳሉ።⁴ ፕሮፌሰር ጊይት የሕግን ትርጉም ሲያስቀምጡ በቋንቋው ተናጋሪዎች የተሰጠ ለንግግርና ለክርክር የሚያገለግል ባህላዊ ሀብት ነው ይላሉ።⁵ ይህም ሀብት ደንቦችን፣ ድንጋጌዎችን፣ የዳኞችን አስተያየት፣ ምሳሌያዊ አነጋገሮችን፣ ጠቅላላ ግንዛቤዎችን፣ እንዲሁም የሕግ ባለሙያው የራሱን አቋም በመግለጽ ሌሎችን ለማሳመን የሚጠቀምባቸውን ቴክኒካዊና ቴክኒካዊ ያልሆኑ ሀብቶችን ይጨምራል።⁶ ፕሮፌሰር ጊይት ከአርስቶቲል የማሳመን ጥበብ /rhetoric/ ትርጓሜ በመዋሰን ሕግ የማሳመኛ መሳሪያ መሆኑን ያስገንዝባሉ።⁷

ሕግ በሕግ አውጭው አካል ጸድቆ የወጣና “ይህንን አድርግ”፣ “ይህንን አታድርግ” የሚል ወይም ለሰዎች መብት የሚሰጥ አልያም ገደብና ግዴታን የሚያስቀምጥ ትዕዛዝ

³ Elizabeth Meritz, *Legal Language: Pragmatics, Poetics, and Social Power*, 23 ANNU. REV. ANTHROPOLOG. 435, 455 (1994).

⁴ ፕሮፌሰር ጊይት የሚችጋን ዩኒቨርሲቲ የሕግ፣ የአንግሊዝኛ ቋንቋና ሥነ-ጽሁፍ ፕሮፌሰር በመሆናቸው በሕግና በቋንቋ መካከል ያለውን ግንኙነት በጥልቀት አጥንተዋል። የሁለቱ፣ ማለትም የሕግና ቋንቋ ሞያዎች ባለቤት መሆናቸው ከሌሎች ምርምር ካደረጉ ምሁራን በተለየ ለጉዳዩ ቅርበት እንዲኖራቸው አስችሏቸዋል።

⁵ James Boyd White, *Law as Rhetoric, Rhetoric as Law: The Arts of Cultural and Communal Life*, 52 U. CHI. L. REV. 684, 689 (1985).

⁶ *ዝኒ ከማሁ።*

⁷ *ዝኒ ከማሁ።*

ብቻ አለመሆኑን ፕሮፌሰሩ አጽንኦት ሰጥተው ይተነትናሉ። ጎይት “ሕግን የሚያከብሩት (የማይጥሱት) ትዕዛዝ ብቻ አድርገን መውሰድ የለብንም፤ ይልቁንም የሕግ ባለሙያው የሚጠቀምበት የመከራከሪያና የማሰቢያ ርዕስ መሆኑንም ልንረዳ ይገባናል”⁸ ይላሉ። ይህ የሚያሳየን አንድ ሕግ ወይም ደንብ ይዘቱን ለመረዳት፣ በሕጉ ላይ ተመሥርቶ ለመከራከር ወይም በፍትሕ ሥርዓቱ ውስጥ የሚታይበትና በፍትህ ሥርዓቱ የተለያዩ ተዋንያን ዘንድ የሚኖረው ቦታ ከቋንቋ ጋር በእጅጉ የተቆራኘ መሆኑን ነው። ለዚህም ምክንያቱን ሲያስቀምጡ በሕግ ሙያ ውስጥ በተለይም ደግሞ በፍትሕ ሥርዓት ውስጥ ሕግ ወጥ ትርጉም የሌለው፣ አከራካሪና እርግጠኛ የማንሆንበት ጉዳይ መሆኑን ካሰመሩ በኋላ የሕግ ባለሙያው ሕጉ ምን እንደሚመስል ማሳየት ብቻ ሳይሆን በክርክር ሂደቱ ውስጥ የሕጉን ቋንቋ በሚገባ በመጠቀም ይዘቱን በደንብ መተንተንና መከራከር ይገባዋል ይላሉ።⁹

የዚህ ጽሁፍ ፀሀፊ እንደሚረዳው ቋንቋን ከማሳበረሰቡ፣ ማሳበረሰቡን ከቋንቋ ለይቶ ማየት የማይታሰብ ነው። ስለሕግና ቋንቋ ስንናገር የጉዳይ ባለቤት ወይም ተጠቃሚ ስለሆነው ማሳበረሰብ መናገራችን ነው። አንድ ባለሙያ በተለይ ደግሞ የሕግ ባለሞያ የሚያገለግለው ማሳበረሰቡን በመሆኑ ማሳበረሰቡ የሚገልገልበትን የመግባቢያ መሳሪያ ወይም ቋንቋውን ከመናገርና ከመስማት፣ ከማንበብና ከመጻፍ አልፎ ማሳበረሰባዊ እሴቶችን ጠንቅቆ ማወቁ ለሙያው ስኬት ከዚያም አልፎ ማሳበረሰቡን በሚገባ ለማገልገል ጉልህ አስተዋጋ ይኖረዋል። በመሆኑም ሕግ የማሳመኛ መሳሪያነት፣ ግብረ-ገባዊ ባህሪ ወይም ማሳበራዊ ይዘት ጠንቅቆ ማወቅ ለሕግ ባለሙያው በጣም ጠቃሚ ነው። ፕሮፌሰር ጎይት አንድ ሰው ሁልጊዜም እንደ ሕግ ባለሞያ ሲናገር ወይም ሲጻፍ የራሱን ሥነ-ምግባራዊ ማንነት ወይም እንደ ጥንታዊ ግሪኮች አባባል ለራሱ፣ ለአድማጮች ወይም ለአንባቢዎቹ ማሳበራዊ እሴቶችን ማንፀባረቅ ወይም *ethos* መሆን ይገባዋል ይላሉ።¹⁰ በመሆኑም የአንድ የሕግ ባለሙያ ንግግር (ጽሁፍ) ሁልጊዜም በማሳመን ላይ የተመሠረተ መሆን ሲኖርበት ክርክሩም ስለ ጉዳይ ውጤት ማለትም ጉዳይ እንዴት መወሰን አለበት የሚል ብቻ ሳይሆን እንደ አንድ የማሳበረሰቡ አካል ሕጉ በሥራ ላይ የሚውልበትን ማሳበረሰባዊ አውድ /rhetorical community/ ጭምር ግምት ውስጥ ማስገባት ይኖርበታል።¹¹ ሕጉን በሥራ ላይ የምናውልበት ማሳበረሰብ

⁸ ዝኒ ከማሁ፣ (በዚህ ጽሁፍ ውስጥ የሌላ ሰው መሆኑ ካልተገለጸ የእንግሊዘኛ ጽሁፎች የተተረጎሙት በፀሀፊው ነው)።

⁹ ዝኒ ከማሁ። ፕሮፌሰሩ በዚህ ሂደት ውስጥ የሕግ ባለሞያው ቋንቋውን እንደሚሳመኛ የሕግ መሳሪያ /legal rhetoric/ መጠቀም እንዳለበት ይመክራሉ።

¹⁰ ዝኒ ከማሁ። *Ethos* የሚለው ቃል የግሪክ ቃል ሲሆን የቀጥታ ትርጉሙ ባህሪ ማለት ነው። የአንድን ማሳበረሰብ፣ አገር ወይም ርዕዮተ-ዓለም፣ የእምነት መርኅና ሃሳብ ለመገለጽ የሚያገለግል ቃል ነው። ጥንታዊያን ግሪኮች መዘ.ቃ በአንድ ሰው ልባዊ ስሜት፣ ባህሪ እንዲሁም ግብረ-ገብነት ላይ የሚኖረውን ተጽእኖ ለማሳየት ይገለገሉበት ነበር። ከዚህ በተጨማሪም ቃሉ በአርስቶታል አነጋገር በማሳመን ጥበብ /rhetoric/ ሂደት ውስጥ አንዱ እውነትን ማረጋገጫ መንገድ /artistic proof/ ነው። *Logos* እና *pathos* ሌሎች እውነትን የምናረጋግጥባቸው መንገዶች ናቸው። እንደ አርስቶታል አገላለጽ የአንድ ሰው *ethos* ወይም የግብረ-ገብነት ብቃት በአድማጮቹ ላይ እምነትን ስለሚያሳድር በቀላሉ ለማሳመን እንደመሳሪያ ያገለግላል። በመሆኑም የተናጋሪው ጥሩ ስሜት፣ ጥሩ ግብረ-ገብነት፣ እና መልካም ስም ይህንን ብቃት ለማዳበር ያገለግላሉ ሲል አርስቶታል ይገልጻል። ለበለጠ መረጃ *Nicomachean Ethics* የሚለውን አርስቶታል በግብረ-ገብነት ላይ የጻፈውን መድብል ይመልከቱ።

¹¹ ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 690።

ማን ነው? የማኅበረሰቡ ቋንቋስ ምን ይመስላል? የሚሉትንና ሌሎች ተመሳሳይ ጥያቄዎችን የሕግ ባለሙያው በሚገባ ጠንቅቆ ሊመልሳቸው ይገባል። አንድ የሕግ ባለሙያ ከደንበኛውና ከተራው የኅብረተሰብ ክፍል ጋር ለመግባባት የአካባቢውን መደበኛ ዘዬ መናገር አለበት፤ ምክንያቱም ሕግ ሁልጊዜም በባህል ተጽእኖ ስር /law is always culture specific/ ነው በማለት ጊደት ይከራከራሉ።¹² ይህ ነጥብ ሕግን ከባህልና ቋንቋ ነጥለን ማየት እንደሌለብን ለመገንዘብ ይረዳናል። አንድን ጉዳይ የምንገልጽበት መንገድና የምንጠቀምባቸው ቃላት በማኅበረሰቡ ውስጥ ያላቸውን አንድምታና ትርጓሜ ጠንቅቆ ማወቁ እጅግ በጣም ጠቃሚ ነው። ይህንንም ስር ሊናልድ ክሮም ጆንሰን የተባሉ እንግሊዛዊ ሲያብራሩ የሚከተለውን ምሳሌ ይሰጣሉ፦

አንዲት በእድሜ የገፋ ወግ አጥባቂ የፕረሰቢተርያን ክርስትና እምነት ተከታይ ሴት በአንድ ማኅበራዊ ክዋኔ ላይ ሁለት የቤተ-ክርስቲያን ሰዎችን ያገኛለች። አንደኛው ከፍተኛ ኤዲስ ቆዳስ ሲሆኑ ሌላው ብለው ጠሯቸው። ወደ ሁለተኛው ዞር ብለው ቀዝቀዝ ባለ አነጋገር እርስዎስ አባት ነዎት? ብለው ጠየቋቸው። ሁለተኛው ቄስም አይደለሁም፤ ባለትዳርና የአምስት ልጆች አባት ነኝ ሲሉ መለሱላቸው።¹³

ከዚህ የምንረዳው “አባት” ወይም በእንግሊዘኛው father የሚለው ቃል ገጠመኝ ለተከሰተበት ማኅበረሰብ በቤተ-ክርስቲያን አካባቢ ያለው አንድምታና ትርጓሜ በመደበኛው ማኅበራዊ ህይወታቸው ከሚሰጠው ትርጓሜ የተለየ መሆኑን ነው። በዚህ ምሳሌ ውስጥ “አባት” የሚለው ቃል ለተጠቀሰው የክርስቲያን ማኅበረሰብ ያለው ትርጉም ላላገቡና በድንግልና ቤተ-ክርስቲያንን ለሚያገለግሉ ኤዲስ ቆዳሳት የሚሰጥ ስያሜ ሲሆን ቀሳውስት ሆነው ላገቡና ልጅ ላፈሩት ግን ቃሉን የስጋ ልጆቻቸው እንጂ የመንፈስ ልጆቻቸው ወይም የኃይማኖቱ ተከታዮች እንደማይገለገሉበት ነው። በሕግ ሞያ ውስጥም ተመሳሳይ የትርጉም ልዩነት መኖሩ ግልፅ ነው። ይህንን ልዩነት ለመረዳት እና በትክክል ሥራ ላይ ለማዋል የሕግ ባለሙያው የቋንቋ ችሎታና ማኅበራዊ እሴቶችን እና መስተጋብሮችን መለየትና መረዳት በጣም አስፈላጊ ነው።

የፕሮፌሰር ጊደትን አስተምህሮ በጥቅሉ ስንመለከተው አንድን ሕግ ለመረዳት ማድረግ ያለብን ነገር ቢኖር ሕጉን ከማኅበረሰቡ እንቅስቃሴና ባህላዊ ክንዋኔዎች ጋር በአንድ ላይ አጣምረን ማየት እንዳለብን ነው። አንድ ሕግ ማኅበረሰቡ የተዋቀረበት መሠረት በመሆኑ ሥራ ላይ የምናውለውም የማኅበረሰቡን እሴት፣ ቱባ ባህልና የአኗኗር ዘይቤን ግምት ውስጥ አስገብተን መሆን ይኖርበታል። ማኅበረሰቡ ለሕግና ለሞራል ያለው እሳቤ ምንድን ነው? ከምናነበው እና ከተጻፈው ሕግ በስተጀርባ ስለ ሕጉ ያለው ፍልስፍና እና መርህ ምንድን ነው? የሚሉት ጉዳዮች የሕግ ባለሙያው ሊረዳቸው የሚገቡ ነጥቦች ናቸው። ሕግ ባህልን መሠረት ያደረገ በመሆኑ ሥራ ላይ የምናውለውም በባህሉ አውድ ላይ ተመሥርተን መሆን ይኖርበታል። ይህንን ለማድረግ ደግሞ የሕግ ባለሙያው የማኅበረሰቡ አካል ሊሆን እና የማኅበረሰቡን ኑሮ ሊኖር እንዲሁም ባህሉን፣ አስተሳሰቡንና ወጉን ሊጋራ ይገባዋል።

¹² ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 689።

¹³ Reginald Croom-Johnson, *Law and Language*, 13 CURRENT LEGAL THOUGHT 262, 264 (1947).

ከዚህ በላይ በጥቅሉ በሕግ፣ በቋንቋ እና በባህል መካከል ያለውን ትስስር የተመለከትን ሲሆን ቀጥሎ ሕግን በአፍ መፍቻና በሁለተኛ ቋንቋ¹⁴ መማር፣ ማንበብና ሥራ ላይ ማዋል የሚኖረውን አንድምታ እንመለከታለን። ሕግን በት/ቤት በሁለተኛ ቋንቋ መማርና በአፍ መፍቻ ቋንቋ ሥራ ላይ ማዋል ተፈጥሯዊ ተግዳሮቶች እንደሚኖሩት ግልጽ ነው። ሰር ሪጊናልድ ክሮም ጆንሰን የተባሉ ለአምሳ ዐመታት ያክል በሕግ ትምህርት እና ሙያ ውስጥ እንደ ተማሪ፣ ጠበቃ እና ዳኛ ሆነው ያገለገሉ እንግሊዛዊ በሕግና በቋንቋ መካከል ያለውን ተፈጥሯዊ መስተጋብር እንዲህ ይገልጹታል፡-

የአፍ መፍቻ ቋንቋችሁ በነበረው የፈረንሳይኛ ቋንቋ የመጠቀም ዕድል የነበራችሁ ሰዎች ፍርድ ቤት ቀርባችሁ እንግሊዘኛ እንድትናገሩ ቢደረግ በጣም አስቸጋሪ ይሆንባችኋል፤ ለእናንተ ከእንግሊዘኛ ቋንቋ ይልቅ ፈረንሳይኛ ቀላል፣ አጭርና ሳይንሳዊ ቋንቋ ነው። ለምሳሌ le double entendre የሚለውን የፈረንሳይኛ ሐረግ ብንወስድ በእንግሊዘኛ አቻ ቃል አይገኝለትም።¹⁵

ይህ አገላለጽ አንድ ቋንቋ የራሱ የሆኑ ቃላት እና ወይም ሐረጎች ማለትም ወደ ሌላ ቋንቋ ሊተረጎሙ የማይችሉ ቃላት እና ወይም ሐረጎች እንዳሉትና በሁለተኛ ቋንቋ ተናጋሪ ወይም ፀሀፊ በሚነገርበት ወይም በሚጻፍበት ጊዜ ምን ያክል ሊያስቸገር እንደሚችል አመላካች ነው።

በተመሳሳይ መልኩ የእንግሊዘኛ ቋንቋ ሁለተኛ ቋንቋቸው የሆኑ አንባቢዎች ቋንቋው የአፍ መፍቻ ቋንቋቸው ከሆኑት በተለይ አንብቦ የጽሁፍን ይዘት በቶሎ የመረዳት ችግር እንደሚኖርባቸው ግልጽ ነው። የጽሁፉን አንድምታ በቀላሉ ያለመረዳት፣ ረጅምና ውስብስብ አረፍተ-ነገሮችን ያለመገንዘብ፣ ያረጁና ቴክኒካዊ የሆኑ ቃላትን በቀላሉ ያለመረዳት፣ በፍሬ ነገርና በጽንሰ-ሃሳብ መካከል ያለውን ልዩነት ያለመረዳት፣ እንዲሁም ለአዲስና ያልተለመዱ ቃላትና ጽንሰ ሃሳቦች ትርጉም ለመስጠት ሲታገሉ ማየት እንግሊዘኛን በሁለተኛ ቋንቋነት የሚያነቡ አንባቢዎች ችግሮች ናቸው።¹⁶

ሁሉም የሁለተኛ ቋንቋ ተናጋሪዎች እና አንባቢዎች በአፍ መፍቻ ቋንቋ የሚናገሩ እና የሚያነቡ ሰዎች ያሏቸውን ነገሮች በቀላሉ የመረዳት አዝማሚያ ፈጽሞ የላቸውም።¹⁷ አስኪ አንድ ምሳሌ በማየት ይህንን ጉዳይ ይበልጥ እናብራራው። አንድ እንግሊዘኛ ሁለተኛ ቋንቋው የሆነ የሆንግ ኮንግ ተማሪ መምህሩ በተማሪው የቤት ሥራ ላይ የሰጡት አስተያየት 'good writitng style' የሚል ሲሆን ተማሪው የተረዳበት መንገድ ግን መምህሩ ተማሪው ለተጠቀማቸው ቃላት አድናቆት የሰጡት መስሎት ነበር፤ ከላይ የተጠቀሰውን አባባል መምህሩ የተጠቀሙት ግን የተማሪው የእጅ ጽሁፍ ጥሩ መሆኑን ለመግለጽ ነበር።¹⁸

¹⁴ በዚህ ጽሁፍ ውስጥ “ሁለተኛ ቋንቋ” የሚለው አገላለጽ ከአፍ መፍቻ ቋንቋ ውጪ ያለን ቋንቋ ለመግለጽ ይህ ፀሀፊ የተጠቀመበት ነው።

¹⁵ Croom-Johnson, *supra* note 13, at 264.

¹⁶ Alison Marriott; James O’Connell, *A Language Teaching Perspective on Professional Legal Education*, 13 J. PROF. LEGAL EDUC. 147, 161(1995).

¹⁷ *ዘኒ ከማሁ።*

¹⁸ *ዘኒ ከማሁ።*

እነዚህ ችግሮች በጥቅሉ እንግሊዝኛን እንደ ሁለተኛ ቋንቋቸው የሚጠቀሙ አንባቢዎች የሚያጋጥሟቸው ችግሮች ሲሆኑ ጉዳዩን ወደ ሕግ ሞያ ስናመጣው ደግሞ ይበልጥ ውስብስብ ይሆናል። የእንግሊዝኛ ቋንቋ ሁለተኛ ቋንቋቸው ለሆኑ አንባቢዎች ይቅርና የአፍ መፍቻ ቋንቋቸው ለሆኑ አንባቢዎችም በሕግ ዙሪያ የተጻፉ ጽሁፎችን በቀላሉ አንብቦ የመረዳቱ ጉዳይ በጣም አስቸጋሪ ነው። የተለያዩ ቴክኒካዊ ቃላትን አንብቦ መረዳት የሕጉን ፍሬ ሃሳብ እንደመረዳት ሊወሰድ ይችላል።¹⁹ ይህም የሚሆንበት ምክንያት ሕግ ራሱን የቻለ ቋንቋ ማለትም የሕግ ቋንቋ /legal jargon/ ስላለው ነው።

የያዘነውን ነጥብ ለማጠቃለል አንድ የሕግ ባለሞያ ሁልጊዜ መጀመር ያለበት በራሱ ቋንቋና ባህል መሠረት ከተጻፉና ከተዘጋጁ ጽሁፎች ነው። ተማሪዎቻችንን ማስተማርና ማሰልጠን ያለብንም እነዚህን በራሳቸው ቋንቋና ባህል መሠረት የተጻፉና የተዘጋጁ ጽሁፎችና ሰነዶች እንዲረዱና እንዲሁም በሥራ ሕይወታቸው ወደ ተግባር መለወጥ እንዲችሉ ለማድረግ መሆን ይኖርበታል። እዚህ ላይ ግን ዘመናዊ የኢትዮጵያ ሕግ ንድፈ ሃሳቦች በምዕራቡ ዓለም የሥነ-ሕግ አስተምህሮ ላይ የተመሠረቱ መሆናቸውና ሕጎቹም ከ1920ዎቹ ጀምሮ የኢትዮጵያን ባህሎች ወደጎን ትተው ከምዕራቡ ዓለም የሕግ ትውፊት መቀዳታቸው የሚኖረው ተግዳሮት ከፍተኛ መሆኑ አያጠራጥርም። በመሆኑም እነዚህን ተግዳሮቶች ለመፍታት በምዕራቡ ዓለም የሥነ-ሕግ አስተምህሮ ላይ በመመሥረት ቀስ በቀስ አገራዊ የሕግ ንድፈ-ሃሳቦችን ለማዳበር መጣር የሁሉም ኢትዮጵያዊ ምሁርና ተመራማሪ ሞያዊ የውዴታ ግዴታ ነው።

2. ተመራማሪዎች ለምን በእንግሊዝኛ ቋንቋ መጻፍና ማሳተም ይመርጣሉ?

እስከ 13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ የአውሮፓ ዩኒቨርሲቲዎች የምርምርና የማስተማሪያ ቋንቋ ላቲን የነበረ ሲሆን በማርቲን ሉተር የተመራው የፕሮቴስታንት ተሃድሶ እንቅስቃሴ የአውሮፓ አገራት የየራሳቸውን ብሄራዊ ቋንቋ እንዲጠቀሙና እንዲያዳብሩ አድርጓል።²⁰ የማርቲን ሉተር የፕሮቴስታንት እንቅስቃሴ አስከጀመር ድረስ ላቲን የሮማ ካቶሊካዊት ቤተ-ክርስቲያን ይፋዊ ቋንቋ ሆኖ ከማገልገሉም በላይ የአውሮፓ ዩኒቨርሲቲዎች የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋ እንዲሆን የሮማ ካቶሊካዊት ቤተ-ክርስቲያን ሚናና አስተዋጋ ጉልህ ነበር። እ.ኤ.አ ከ1930ቹ እስከ 20ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ድረስ በተወሰነ መልኩ ጀርመንኛ ዓለም አቀፍ ሳይንሳዊ ቋንቋ በመሆን አገልግሏል።²¹ ከጀርመንኛ በተጨማሪ ፈረንሳይኛ፣ የሩስያና የስፓኝ ቋንቋዎች ሳይንሳዊ የምርምርና የህትመት ቋንቋ በመሆን በዓለም አቀፍ ደረጃ አገልግለዋል፤ እያገለገሉም ይገኛሉ።²²

¹⁹ ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 162።

²⁰ Philip G. Altbach, *The Imperial Tongue; English as the Dominating Academic Language*, ECONOMIC AND POLITICAL WEEKLY, Sept. 08, 2007, at 3608-3611.

²¹ ዝኒ ከማሁ።

²² ዝኒ ከማሁ።

ወደ እንግሊዝኛ ቋንቋ ስንመጣ በአሁኑ ጊዜ በዓለማችን ከአምሳ አራት በላይ አገራት ቋንቋውን ብሄራዊ የሥራ ቋንቋ አድርገው በመገልገል ላይ ይገኛሉ።²³ ይህም ሊሆን የቻለው በመጀመሪያ የታላቋ ብሪታንያ የቅኝ ግዛት በኋላም አሜሪካና እንግሊዝ የደረሱበት ዓለም አቀፍ የኢኮኖሚና የፖለቲካ የበላይነት የእንግሊዝኛ ቋንቋን ያለ ተቀናቃኝ ዓለም አቀፍ ቋንቋ ብሎም የዩኒቨርሲቲዎች የማስተማሪያ፣ የምርምርና ህትመት ቋንቋ እንዲሆን አስችሎታል።²⁴ በአሁኑ ጊዜ በአፍሪካ አንድም ዩኒቨርሲቲ በነባር የአፍሪካ ቋንቋዎች የሚያስተምር የለም።²⁵ በአፍሪካ ውስጥ እንግሊዘኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ ፖርቹጋልኛ፣ አረብኛ እንዲሁም አፍሪካን (በደቡብ አፍሪካ) የማስተማሪያ፣ የምርምርና የህትመት ቋንቋ ሆነው ያገለግላሉ።²⁶

ከዚህ በላይ የተዘረዘሩት መረጃዎች ተመራማሪዎች ለምን በእንግሊዝኛ ቋንቋ መጻፍና ማሳተም እንደሚፈልጉ አመለካኝ ናቸው። በዓለም አቀፍ ደረጃ ስመጥርና ታዋቂ የሆኑት የምርምርና ህትመት መጽሔቶች የሚታተሙት በአሜሪካ፣ በእንግሊዝና በሌሎች የእንግሊዝኛ ቋንቋ ተናጋሪ በሆኑ አገሮች ነው። እንደሚታወቀው ለከፍተኛ ትምህርት ተቋም መምህር መመራመርና ማሳተም ዋናው ሙያዊ የውዴታ ግዴታ ሲሆን²⁷ ከዚህ ጋር ተያይዞ የሚነሳው ጉዳይ ምርምሩን የሚያሳትምበት መጽሔት ስመጥር፣ አታላይ ያልሆነ፣ ታዋቂና ኢንዱስትሪ የተደረገ /prestigious, reputable and indexed/ መሆን ይኖርበታል። እነዚህን መስፈርቶች የሚያሟሉ የምርምር መጽሔቶች በአብዛኛው በእንግሊዘኛ ቋንቋ የሚታተሙ ናቸው። ከዚህ የምንረዳው ዋናው ነጥብ ተመራማሪዎች በእንግሊዘኛ ቋንቋ የሚጽፉበት ምክንያት ለዓለም አቀፍ አንባቢዎች /global readers/ ተደራሽ ለመሆን ነው። ለዓለም አቀፍ አንባቢዎች ተደራሽ መሆን አንዱ ጠቀሜታው የተመራማሪው ሥራ በሌሎች የምርምር ሥራ ውስጥ እንዲጠቀስ ማስቻል ነው።²⁸ ይህ በሌሎች የምርምር ሥራ ውስጥ መጠቀስ ለምርምሩ እና ለተመራማሪው ራሱን የቻለ ከፍ ያለ ዋጋና ክብር የሚያሰጥ ተግባር ነው።

በመሆኑም የአንድን ተመራማሪ የምርምርና ህትመት ደረጃ ለመለካት ከሚታተምበት መጽሔት ደረጃና ታዋቂነት አልፎ በሌሎች ተመራማሪዎች በዋቢነት መጠቀስ፣

²³ ለበለጠ መረጃ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_territorial_entities_where_English_is_an_official_language የሚለውን ድረ-ገጽ ይጎብኙ።
²⁴ ዝኒ ከማሁ።
²⁵ ዝኒ ከማሁ።
²⁶ ዝኒ ከማሁ።
²⁷ እዚህ ላይ “አሳትም ወይም ክሰም” በእንግሊዝኛው “Publish or perish” የሚለውን በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የሚያስተምሩ መምህራንን የመመራመርና የምርምራቸውን ውጤት የማሳተም ግዴታን የሚገልፀውን መሪ ቃል ልብ ይበሉ።
²⁸ ለበለጠ መረጃ Peter P. Morgan, *The Importance of Being Cited*, 129 CAN MED ASSOC J, 9 (1983) ይመልከቱ።

ከተጠቀሰም ስንት ጊዜ መጠቀሱ እንደመስፈርት በማገልገል ላይ ይገኛል። እንደሚታወቀው እውቀት ዓለም አቀፋዊ በመሆኑ ድንበርና ቦታ አይገድበውም። ስለዚህ በአንድ አገር የታተመ የምርምር ሥራ ከአገሩ አልፎ በዓለም አቀፍ ደረጃ ጥቅም ላይ ካልዋለ፣ ካልተተኛና በሌሎች ተመራማሪዎች ካልተጠቀሰ ፋይዳው እምብዛም ነው። ነገር ግን ምርምሩ በአገር ቋንቋ በመታተሙ ምክንያት ለዓለም አቀፍ ምሁራንና ተመራማሪዎች መድረስ ካልቻለና ለአገር ውስጥ አንባቢዎች ብቻ ተደራሽ ሆኖ ከቀረ ምንም እንኳ ለአገሪቱ የሚኖረው ጠቀሜታ ጉልህ ቢሆንም በሌሎች ዓለም-አቀፍ ቋንቋዎች ካልተተረጎመ በስተቀር ከዓለም አቀፍ ተደራሽነቱ አንጻር በኢትዮጵያውያን ብሂል የጋን ውስጥ መብራት ሆኖ መቅረቱ አያጠያይቅም። ይህም የፀሀፊዎችን በአገርኛ ቋንቋ የመጻፍና የማሳተም ፍላጎት በከፍተኛ ሁኔታ ይቀንሳል። ይገድባልም።

ተመራማሪዎች ለምን በአገራቸው ቋንቋ በብዛት አይጽፉም የሚለውን ጥያቄ ስናነሳ ከላይ ከተጠቀሱት ምክንያቶች በተጨማሪ ሌሎች ተያያዥ ምክንያቶችን አብረን ማንሳት እንችላለን። ተመራማሪዎች በራሳቸው የአፍ መፍቻ ቋንቋ ከማይጽፉባቸው ምክንያቶች ውስጥ አንዱ ቋንቋው ወደ ሳይንሳዊ የምርምር ቋንቋነት ካለማደጉ ጋር የተያያዘ ነው። አንድ ቋንቋ የአንድ አገር ብሔራዊና የሥራ ቋንቋ መሆኑ ብቻ ለማስተማር፣ ለምርምርና ህትመት ብቁ ላይደርገው ይችላል። ቋንቋው ለማስተማር፣ ለምርምርና ህትመት ብቁ እንዲሆን ወደ ሳይንሳዊ ቋንቋነት (scientific language) ደረጃ ከፍ ማለት ይኖርበታል። በመሆኑም ኢትዮጵያን ጨምሮ በየአገራቱ ብሔራዊና የሥራ ቋንቋ ጽፎ ማሳተም ከባድና እጅግ ብዙ ወጣ ወረድ የበዛበት መሆኑ አያጠራጥርም። ከዚህ ጋር ተያይዞ የሚነሳው ሌላው ነጥብ በአገሩ ቋንቋ የተጻፉ ማጣቀሻና ዋቢ መጻሕፍትን እንደልብ ያለማግኘት ጉዳይ ነው። የምርምር ጽሁፍን ከልብ-ወለድ ጽሁፍ የሚለየው ዋናው ጉዳይ ተመራማሪው የሌሎች ተመራማሪዎችንና የዘርፉ ሊቃውንትን ሥራ በዋቢነትና በማጣቀሻነት መጠቀሙ ነው። የዚህ ጽሁፍ አንባቢያን ይህ ፀሀፊ በዋቢነትና በማጣቀሻነት የተጠቀመባቸውን ጽሁፎች ልብ ብለው ቢመለከቱ አንድም በአማርኛ ወይም በሌሎች የኢትዮጵያ ቋንቋዎች የተጻፉ አለመሆናቸውን ይገነዘባሉ። ይህ ጉዳይ ቀደም ሲል ከተጠቀሰው የቋንቋው ሳይንሳዊ መሆን አለመሆን ጋር በቀጥታ ስለሚገናኝ ከችግሩ አዙሪት እንዳይወጣ ያደርገዋል።

የያዘውን ነጥብ ለማጠቃለል ምንም እንኳ የሕግ ምሁራን የሚመራመሩትና የሚጽፉት ለሌሎች የሕግ ምሁራን፣ ለሌላ የሙያ ዘርፍ ምሁራን፣ ለዳኞች፣ ለጠበቆች፣ ለሕግ ባለሙያዎች፣ ለሕግ ተማሪዎችና ለሌሎች የትምህርት ዘርፍ ተማሪዎችና ተመራማሪዎች ቢሆንም ምርምሩ የሚታተምበት ቋንቋ ከምሁራንና ከተማሪዎች ውጭ ያሉትን አንባቢዎች ገለል ማድረጉ አይቀራ ነው።²⁹

3. በኢትዮጵያ ያለው ተጨባጭ ሁኔታ

በዚህ ክፍል በኢትዮጵያ አግባብነት ያላቸው ሕጎችና የሕግ መጽሔቶች ፖሊሲዎች የምርምርና የህትመት ቋንቋን በተመለከተ ምን ይላሉ? በኢትዮጵያ አማርኛና ሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎችን በመጠቀም የሚደረግ የሕግ ምርምርና ህትመት ምን

²⁹ የሕግ ምርምር ተደራሾችን (አንባቢዎችን) በተመለከተ Banks McDowell, *The Audiences for Legal Scholarship*, 40 J. LEGAL EDUC. 261, 261-277 (1990) ይመልከቱ።

ይመስላል? የሕግ መምህራን ለምን በእንግሊዝኛ ቋንቋ መጻፍና ማሳተም ይፈልጋሉ? የሚሉትንና ሌሎች ተያያዥ ጭብጦች ይዳሰሳሉ።

3.1. የምርምርና ህትመት ቋንቋን በተመለከተ ሕጉ ምን ይላል?

በኢትዮጵያ በሕግ ምርምርና ህትመት ቋንቋ እና የፍትሕ ሥርዓቱ የሥራ ቋንቋዎች መካከል ያለው ግንኙነት ምን ይመስላል የሚለውን ጉዳይ ከመመልከታችን በፊት የከፍተኛ ትምህርት የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋን በተመለከተ በኢትዮጵያ ተፈጻሚነት ያለው ሕግ ምን ይላል የሚለውን ነጥብ እንመረምራለን። በከፍተኛ ትምህርት አዋጅ አንቀጽ 20(1) ላይ እንደተመለከተው በሌሎች ቋንቋዎች ላይ ትምህርት መስጠት ወይም ጥናት ማድረግ አስፈላጊ ሆኖ ካልተገኘ በስተቀር የማንኛውም የከፍተኛ ትምህርት ተቋም የማስተማሪያ ቋንቋ እንግሊዝኛ ነው።³⁰ ከዚህ የሕግ አንቀጽ የምንረዳው በመሠረቱ የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋ እንግሊዝኛ ቢሆንም አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ አማርኛን ጨምሮ በሌሎች የአገሪቱ ቋንቋዎች ምርምር ማድረግና ማሳተም እንደሚቻል ነው። ከዚህ ጠቅላላ ድንጋጌ በተጨማሪ ማንኛውም ተቋም የሚያካሄደው ምርምር በተለየ በአገሪቱ ቀዳሚ ፍላጎት ላይ በመመሥረት በቴክኖሎጂ ሽግግር ችግር ፈቶ የሆነና የማስፈጸም አቅምን የሚገነባ መሆን እንዳለበት የአዋጁ አንቀጽ 24(3) ይደነግጋል። ምንም እንኳን የዚህ አንቀጽ ዓላማ በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የሚደረግን የምርምር አቅጣጫ ለመጠቀም የተቀመጠ ቢሆንም ቀደም ሲል ከጠቀስነው ከአንቀጽ 20(1) ጋር አጣምረን ስናነበው አንድ ምርምር በአስፈጻሚው አካል የሥራ ቋንቋ መሠራቱና መታተሙ የአገሪቱን ተጨባጭ ችግር የሚቀርፍና የማስፈጸም አቅምን የሚገነባ ከሆነ ከእንግሊዝኛ ውጭ ባሉ የአገሪቱ ቋንቋዎች መመራመርና ማሳተም እንደሚቻል ነው። ይህንን ጉዳይ ከያዘነው ነጥብ ጋር ስናገናኘው የፍትሕ አካላትን የማስፈጸም አቅም ከመገንባት አኳያ የሕግ ምርምር በአማርኛና በሌሎች የአገሪቱ ቋንቋዎች መሥራትና ማሳተም በከፍተኛ ትምህርት አዋጁ የተፈቀደ መሆኑን እንገነዘባለን።

ከከፍተኛ ትምህርት አዋጁ በተጨማሪ ከሕግ ትምህርትና ምርምር ጋር አግባብነት ያላቸውን ሌሎች ሰነዶችን ስንመረምር ተመሳሳይ ድምዳሜ ላይ መድረስ እንችላለን። ለምሳሌ የፍትሕ ሥርዓት ማሻሻያ ፕሮግራሙን ብንመለከት የሕግ ትምህርትን በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት በእንግሊዝኛ ቋንቋ ማስተማር አግባብ ቢሆንም እንደየአካባቢው ተጨባጭ ሁኔታ ሕጉን ሥራ ላይ ለማዋል ሌሎች ቋንቋዎችን መጠቀም እንደሚቻል ያመለክታል።³¹ “ሕጉን እንደየአካባቢው ሁኔታ ሥራ ላይ

³⁰ እዚህ ላይ በአንቀጽ 20(1) በአማርኛውና በእንግሊዝኛው ቅጅ መካከል ያለውን ልዩነት ልብ ይላል። የእንግሊዝኛው ቅጅ “The medium of instruction in any institution, except possibly in language studies other than the English language, shall be English” የሚል ሲሆን ከዚህ የምንረዳው የእንግሊዝኛው ቅጅ ስለማስተማሪያ ቋንቋ ብቻ የሚናገር መሆኑን ነው። የምርምር ቋንቋን በተመለከተ በዚህ ንዑስ አንቀጽ ማካተት አስፈላጊ ቢሆን ኖሮ “the medium of instruction and research (.....)” የሚል ሐረግ ይጨመርበት እንደነበር መገመት ይቻላል። የበላይነት ያለውና አስገዳጅ የሆነው የአማርኛው ቅጅ በመሆኑ ከእንግሊዝኛ ቋንቋ በተጨማሪ አማርኛንና ሌሎች የአገሪቱን ቋንቋዎች የምርምር ቋንቋ አድርጎ መጠቀም እንደሚቻል መረዳት እንችላለን።

³¹ FDRE MINISTRY OF CAPACITY BUILDING, FEDERAL DEMOCRATIC REPUBLIC OF ETHIOPIA COMPREHENSIVE JUSTICE SYTEM REFORM PROGRAMME BASELINE STUDY REPORT, 287 (2005).

ማዋል” ሲባል በፌዴራል ነጋሪት ጋዜጣ የሚታተሙትንና በየክልሎቹ ምክር ቤቶች የሚደነገጉትን ሕጎች ብቻ ሳይሆን የሕግ ምሁራን የምርምር ሥራን እንደሚጨምር እንረዳለን። ስለሕግ ለፍትሕ ባለሙያዎች ከምናደርስበት መንገድ አንዱ ምርምርና ህትመት በመሆኑ የምርምርና ህትመት ቋንቋም አብሮ መነሳቱ አይቀርም። በመሆኑም የሕግ ት/ቤቶች የማስተማሪያ ቋንቋ እንግሊዝኛ ቢሆንም በሕግ ት/ቤቶችና በሌሎች አካላት³² የሚታተሙ የሕግ ምርምር ህትመቶች ቋንቋ ከእንግሊዝኛ ቋንቋ በተጨማሪ የየክልሎቹ የሥራ ቋንቋ ከመሆን የሚያግደው ምንም የአመክንዮ መሠረት የለም።

የፍትሕ ሥርዓት ማሻሻያ ፕሮግራሙ ከዚህ በተጨማሪ የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔትና ሌሎች የሕግ መጽሔቶች በአገር አቀፍ ደረጃ ለሕግ ት/ቤቶችና ለሕግ ባለሙያዎች መድረስ እንዳለባቸው ያመለክታል።³³ የሕግ መጽሔቶች በአገር አቀፍ ደረጃ ለፍትሕ ባለሙያዎች መድረስ አለባቸው ካልን የምርምርና የህትመት ቋንቋ ምን መሆን አለበት የሚለው ጉዳይ አብሮ መነሳቱ የግድ ነው። አሁን በኢትዮጵያ ባለው ተጨባጭ ሁኔታ የእንግሊዝኛ ቋንቋ የሕግ ት/ቤቶችን ጨምሮ የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋ እንጂ የፌዴራል መንግስቱና የክልሎች ሁለተኛ የሥራ ቋንቋ አይደለም። በመሆኑም በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ የሕግ ምርምር ጽሁፎች የሕግ ባለሙያዎች አንብበውና በቀላሉ ተረድተው በሥራ ይተረጉሟቸዋል ብሎ ማሰብ አስቸጋሪ ነው። ይህንን መሠረታዊ ችግር ለመቅረፍም የሕግ ምርምር ጽሁፎችን ከእንግሊዝኛው ቋንቋ ጎን ለጎን በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች ማሳተም ጉዳዩን የውዴታ ግዴታ ያደርገዋል። እንደሚታወቀው በኢትዮጵያ ከሰማንያ በላይ የተለያዩ ቋንቋዎች ይነገራሉ። አሁን በኢትዮጵያ ባለው ተጨባጭ ሁኔታ በቅርብ ጊዜ ውስጥ በእነዚህ ከሰማንያ በላይ ቋንቋዎች በሁሉም መጻፍና ማሳተም እንደማይቻል ቀርቶ እንደማይሞከር ለማንም ግልጽ ነው። በመሆኑም በዚህ ፀሀፊ እምነት የተሻለው አማራጭ በክልል የሥራ ቋንቋዎች መጻፍና ማሳተም ነው። የዚህ ጽሁፍ ዋና መልዕክትም የምርምር ሥራዎች ለፍትህ አካላት ባለሙያዎች ተደራሽ መሆን አለባቸው የሚል በመሆኑ እና የፍትህ አካላት ባለሙያዎች የሥራ ቋንቋ የክልል የሥራ ቋንቋዎች በመሆናቸው ይህ አማራጭ የሌለው መፍትሄ ነው።

የሕግ ምርምርና ህትመት ቋንቋ የግድ እንግሊዝኛ መሆን አለበት ወይ የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ በሦስተኛ ደረጃ የምንመለከተው የሕግ መጽሔቶችን የአርት-ኦት ፖሊሲዎችን ነው። ለምሳሌ የባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት የአርት-ኦት ፖሊሲን ብንመለከት የምርምር ጽሁፎች፣ ሀተታዎች፣ የመጽሀፍት ዳሰሳዎችና ምልክታዎች በእንግሊዝኛ ወይም በአማርኛ ቋንቋ ሊታተሙ እንደሚችሉ በግልጽ ያስቀምጣል።³⁴ እነዚህ ጽሁፎች ፀሀፊው መጀመሪያ በጻፈበት ቋንቋ እንደሚታተሙ ወይም ወደ ሌላ ሁለተኛ ቋንቋ እንደማይተረጎሙ የአርት-ኦት ፖሊሲው ይገልጻል።³⁵ የአርት-ኦት ፖሊሲው በተዘጋጀበት ወቅት ወደ ሌላ ሁለተኛ ቋንቋ ወይም ወደ አማርኛ

³² የኢትዮጵያ ጠበቆች ማኅበር የሕግ መጽሔትን እንደምሳሌ መጥቀስ ይቻላል።
³³ FDRE Ministry of Capacity Building, *supra* note 31, at 281.
³⁴ Editorial Policy of Bahir Dar University Journal of Law, Art. 14(1) (2010).
³⁵ *ዝረ ከማሁ*፣ አንቀጽ 14(2)።

ተርጉሞ ጎን ለጎን የማሳተም ጉዳይ አለመነሳቱን የመጽሔቱ የቀድሞ ዋና አዘጋጅ ለዚህ ፀሀፊ ገልጸውለታል።³⁶

ይህ ፀሀፊ በኢትዮጵያ ያሉ የሌሎች የሕግ መጽሔቶችን የአርትኦት ፖሊሲ ፈልጎ ማግኘት ባይችልም በመጽሔቶቹ ከሚታተሙት ጽሁፎች ቋንቋ መረዳት እንደሚቻለው ከእንግሊዝኛ ቋንቋ በተጨማሪ በአማርኛ ቋንቋ የሚታተሙ ጽሁፎች መኖራቸውን ነው። የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔትን፣ ሚዛን ሎው ሪቪውን እና የኢትዮጵያ ጠበቆች ማኅበር የሕግ መጽሔትን እንደ አብነት መጥቀስ ይቻላል።³⁷ ቀደም ሲል እንደተመለከትነው ከሕግ መጽሔቶች የአርትኦት ፖሊሲና በተግባር እየሰሩበት ካለው ሁኔታ የምንረዳው የሕግ ምርምርና ህትመት የግድ በእንግሊዝኛ ቋንቋ ብቻ መሆን እንደሌለበትና በአማርኛና በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች የምርምር ጽሁፎችን ማሳተም እንደሚቻል ነው።

3.2. የሕግ ምርምርና ህትመት ቋንቋና የፍትሕ ሥርዓቱ ቋንቋ ልዩነትና ተመሳሳይነት

በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንግሥት³⁸ አንቀጽ 5(2) ላይ እንደተመለከተው የፌዴራል መንግሥቱ የሥራ ቋንቋ አማርኛ ሲሆን የፌዴሬሽን አባል ክልሎችም የየራሳቸውን የሥራ ቋንቋ በሕግ እንደሚወስኑ ተደንግጓል።³⁹ በዚህም መሠረት የየክልሎቹ ሕገመንግሥታት የክልሎችን የሥራ ቋንቋ ወስነዋል።⁴⁰

በመሆኑም የፌዴራል መንግሥቱ የፍትሕ አካላት የሥራ ቋንቋ አማርኛ ሲሆን የየክልሎቹ የፍትሕ አካላት የሥራ ቋንቋ ደግሞ የየክልሎቹ የሥራ ቋንቋ ነው። ቀደም ሲል እንደተመለከትነው የፍትሕ ሥርዓቱ የሥራ ቋንቋዎች አማርኛና የየክልሎቹ የሥራ ቋንቋዎች ቢሆኑም በሕግ ት/ቤቶችና በሌሎች አካላት የሚደረጉ የምርምር ሥራዎች የሚታተሙት ግን በአብዛኛው በእንግሊዝኛ ቋንቋ ነው። ነገር ግን በዚህ ጽሁፍ መግቢያ ላይ እንደተገለጸው በኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት የመጀመሪያዎቹ ህትመቶች የታተሙ ጽሁፎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ ቢዘጋጁም የአማርኛ ትርጉማቸው ጎን ለጎን አብሮ ይታተም ነበር። ይህ የኢትዮጵያ የሕግ መጽሔት አሰራር በ1993 ዓ.ም. እስከወጣው 20ኛው ቅጽ ድረስ የቀጠለ ሲሆን ከዚያ በኋላ በወጡት ቅጾች የወጡት ጽሁፎች ግን ፀሐፊው መጀመሪያ በጻፈበት በአማርኛ ወይም በእንግሊዝኛ ቋንቋ ብቻ የተጻፉ ናቸው። በአማርኛ ቋንቋ ብቻ እየተጻፉ የሚታተሙ የምርምር ሥራዎችም በብዛት ነበሩ። ከዚህ በታች የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት እና በሌሎች የሕግ መጽሔቶች በተለያዩ ጊዜ የታተሙ የምርምር ሥራዎች ቋንቋ ምን እንደሚመስል በዝርዝር ይቀርባል።

³⁶ ቃለ-መጠየቅ ከአቶ ወርቁ ያዜ ጋር፣ በባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ ት/ቤት ረዳት ፕሮፌሰርና የመጽሔቱ የቀድሞ ዋና አዘጋጅ።

³⁷ በእነዚህና በሌሎች የሕግ መጽሔቶች በአማርኛ ቋንቋ ስለሚታተሙ የምርምር ሥራዎች የተደረገውን ሰፊ ያለ ዳሰሳ ከዚህ በታች ያለውን ንዑስ ክፍል ሁለትን ይመልከቱ።

³⁸ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት፣ ፌዴራል ነጋት ጋዜጣ፣ አዋጅ ቁጥር 1፣ (1987 ዓ.ም.)።

³⁹ ዝኒ ከማሁ፣ አንቀጽ 5(3)።

⁴⁰ አግባብነት ያላቸውን የክልል ሕገመንግሥታት ድንጋጌዎችን ይመልከቱ።

በመጀመሪያ የምንመለከተው የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት የመጀመሪያውን የ1956ቱን ህትመት የቅጽ 1 ቁጥር 1ን ይዘት ነው። በዚህ እትም የምርምር ጽሁፋቸውን ያሳተሙት ዊሊያም ቡሐጂያር (የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት መንግሥት የከፍተኛው ፍ/ቤት ፕሬዝዳንት የነበሩ)፣ ጆርጅ ችችኖቪች (የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ሕግ ፋኩልቲ መምህር የነበሩ) እና ፊሊፕ ግራቭን (ፍርድ ሚኒስቴር ውስጥ ይሰሩ የነበሩ) ናቸው። እነዚህ ተመራማሪዎች የውጭ አገር ዜጎች በመሆናቸው አማርኛ መጻፍና ማንበብ ስለማይችሉ ምርምራቸውን የጻፉት በእንግሊዝኛ ቋንቋ ቢሆንም የአማርኛው ትርጉም እጅግ ባሚረከብ አብሮ ታትሞ ነበር። በቅጽ 1 ቁጥር 2⁴¹ የታተሙ የምርምር ጽሁፎችን ስንመለከት በተመሳሳይ መልኩ በውጭ አገር ዜጎች ማለትም በጃን ግራቭን (የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ የሕግ ፋኩልቲ መምህርና የሰበር ሰሚ ፍ/ቤት ፕሬዝዳንት የነበሩ) እና በጆርጅ ችችኖቪች (የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ሕግ ፋኩልቲ ፕሮፌሰር) የተጻፉ ሲሆን ከዋናው የእንግሊዝኛው ቅጽ ጎን ለጎን የአማርኛ ትርጉማቸው አብሮ ታትሞ ነበር። በውጭ አገር ዜጎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተጻፉ የምርምር ሥራዎችን የአማርኛ ትርጉማቸውን ጎን ለጎን አብሮ የማሳተሙ ተግባር በመጽሔቱ ቅጽ 2 ቁጥር 1ና 2 ⁴²፣ ቅጽ 3 ቁጥር 1ና 2፣ ቅጽ 4 ቁጥር 1ና ቁጥር 2፣ ቅጽ 5 ቁጥር 1፣ 2ና 3⁴³፣ እንዲሁም ከቅጽ 6 እስከ ቅጽ 20 ድረስ ቀጥሏል።⁴⁴ ቅጽ 21 ላይ ከታተሙ የምርምር ጽሁፎች ውስጥ የአንዱ ብቻ የአማርኛው ትርጉም አብሮ ሲታተም ቀሪዎች የምርምር ሥራዎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ ታትመዋል። ቅጽ 22 ቁጥር 1 ላይ የታተሙት የምርምር ሥራዎች ሙሉ በሙሉ በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ሲሆን የአማርኛ ትርጉማቸው አብሮ አልታተመም። በቅጽ 22 ቁጥር 2 ላይ አንድ ምርምር ጽሁፍ በአማርኛ ቋንቋ ሲታተም የሌሎቹ የምርምር ጽሁፎች የአማርኛ ትርጉም አብሮ አልታተመም። ቅጽ 23 ቁጥር 1 እና 2 ሙሉ በሙሉ በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው። ከዚህ በኋላ በየኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት የታተሙ የምርምር ጽሁፎች አልፎ አልፎ ካልሆነ በስተቀር ሁሉም በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ሲሆን ከዚህ በላይ እንደተመለከትነው የአማርኛ ትርጉማቸውን ጎን ለጎን የማተሙ ሥራ እስከ 1992 ዓ.ም ድረስ ቀጥሎ ከዚህ በኋላ ግን ይህ ተግባር እየተረሳና ቀስ በቀስ እየቀረ መጣ።

ከዚህ በላይ የኢትዮጵያ የሕግ መጽሔትን በሰፊው የዳሰሰነው በሁለት ምክንያቶች ነው፡- መጽሔቱ በዕድሜ አንጋፋ በመሆኑና በኋላ የተቋቋሙት የሕግ ት/ቤቶች

⁴¹ የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት 1ኛ ሾልዩም፣ ቁጥር 2 (1957 ዓ.ም.)።
⁴² በቅጽ 4 ቁጥር 2 ላይ ሁለት ኢትዮጵያዊያን አቶ ቡልቻ ደመቅሳ በኢትዮጵያ በጀት ላይ እንዲሁም አቶ ሰላሙ በቀለ ከጃክ ቫንደር ሊንደን ጋር በጋራ “የኢትዮጵያን ሕግ አርዕስት በማድረግ ስለተደረሱ ጽሁፎች ተጨማሪ መግለጫ” በሚል ርዕስ የምርምር ሥራቸውን አሳትመዋል።
⁴³ በቅጽ 5 ቁጥር 1፣ 2፣ 3 ላይ ኢትዮጵያውያን የምርምር ሥራቸውን ያሳተሙ ሲሆን እንደ ሌሎች የውጭ አገር ዜጎች የምርምር ሥራዎች በእንግሊዝኛና በአማርኛ ቋንቋዎች ታትመዋል።
⁴⁴ በ1966 ዓ.ም. የተጀመረውን የኢትዮጵያ አብዮትና በ1967 ዓ.ም. የተደረገውን የሥርዓት ለውጥ ተከትሎ ቀደም ሲል በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ሕግ ፋኩልቲ ሲያስተምሩ የነበሩ የውጭ አገር መምህራን ከአገር በመውጣታቸውና በታቸው በኢትዮጵያዊያን መምህራን እየተሸፈነ በመምጣቱ ከቅጽ 11 ጀምሮ ምርምራቸውን በመጽሔቱ የሚያሳትሙ ኢትዮጵያውያን ቁጥር እየጨመረና አብላጫውን እየያዘ አንደመጣ መገንዘብ ይቻላል። ነገር ግን ቀደም ሲል ከቅጽ 1 ጀምሮ ሲደረግ እንደነበረው ዋናውን የእንግሊዝኛ ቅጂና የአማርኛውን ትርጉም አብሮ የማሳተም ተግባር ከዚህ በታች እንደተጠቀሰው እስከ 1990ዎቹ መጀመሪያ ድረስ ብቻ ቀጥሏል።

የሚያሳትሟቸው የሕግ መጽሔቶች የዚህን መጽሔት ፈለግ ለመከተል መሞከራቸው ስለማይቀር ነው። ከዚህ በታች ሌሎች የሕግ መጽሔቶች ለአማርኛና ለሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች የሰጡትን ቦታ በአጭሩ እንቃኛለን። የባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ ሕግ መጽሔት፣ ሚዛን ሎው ሪቪው፣ የጅማ ዩኒቨርሲቲ ሕግ መጽሔት፣ የሀሮማያ ዩኒቨርሲቲ ሎው ሪቪው፣ ኢትዮጵያን ጆርናል ኦፍ ሌጋል ኢጅኬሽን እና የኢትዮጵያ ጠበቆች ማኅበር የሕግ መጽሔቶችን እንዳስሳለን።

የባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት በ2002 ዓ.ም. የተመሠረተ ሲሆን ይህ ጽሁፍ እስከተዘጋጀበት ጊዜ ድረስ ቅጽ 6 ቁጥር 1ን አሳትሟል። ቀደም ሲል እንደጠቀስነው የመጽሔቱ የአርትኦት ፖሊሲ የምርምር ጽሁፎችን በእንግሊዝኛና በአማርኛ ቋንቋዎች ማሳተም የሚቻል መሆኑን ቢገልጽም እስካሁን ከታተሙት የምርምር ጽሁፎች ውስጥ ከአንዱ በስተቀር ሁሉም በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው።⁴⁵

እንደ ምርምር ጽሁፎች ሁሉ የፍርድ ትችቶችም በተመሳሳይ ሁኔታ ከአንዱ በስተቀር ሁሉም በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው።⁴⁶ ከእነዚህ ሁለት አብነቶች ውጭ ሌሎች በአማርኛ ቋንቋ የሚታተሙት የተመረጡ ፍርዶች ብቻ ናቸው። ይህ ሁኔታ የኢትዮጵያ የሕግ መጽሔት ከ1992 ዓ.ም. ጀምሮ እየተከተለው ካለው መንገድ ጋር ተመሳሳይነት አለው። ይህም ሊሆን የቻለው በሁለት ምክንያቶች ነው፤ የፀሀፊዎች በአማርኛ ቋንቋ ለማሳተም ፍላጎት ማጣትና⁴⁷ የመጽሔቱ የአርትኦት ፖሊሲ ናቸው። ቀደም ሲል እንደተመለከትነው በመጽሔቱ ለህትመት የሚቀርቡ ሥራዎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ ቢዘጋጁም የአማርኛውን ትርጉም ጎን ለጎን ማተም እንደማይቻል የመጽሔቱ ፖሊሲ በግልጽ አስቀምጧል።⁴⁸ ከዚህ የምንረዳው በአማርኛ ቋንቋ ጽፎ ማሳተም ለተመራማሪው የተተወ አማራጭ እንጂ መጀመሪያ በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተጻፈ የምርምር ጽሁፍን ወደ አማርኛ ቋንቋ ተርጉሞ አብሮ የማተሙ ተግባር በመጽሔቱ ያልታሰበበትና ቦታ የሌለው ጉዳይ መሆኑን ነው።

ሚዛን ሎው ሪቪው እ.አ.አ. በ2007 ዓ.ም. መታተም የጀመረ ሲሆን በመጽሔቱ የታተሙ የምርምር ሥራዎችን ስንመለከት ልክ እንደ ባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት ከአንዱ በስተቀር ሁሉም በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው።⁴⁹

⁴⁵ ከዚህ በላይ የግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 2ን ይመልከቱ።

⁴⁶ በሪሁን አዳኛ ምህረቱ፣ የገጠር መራት አስተዳደርና አጠቃቀም ሕግ የተፈፃሚነት ወሰን ከጊዜ አንጻር፡- በፍርዶች ላይ የቀረበ ትችት፣ 4 ባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት፣ (2006 ዓ.ም.) ይመልከቱ።

⁴⁷ ተመራማሪዎች ለምን በአማርኛ ወይም በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች መጻፍና ማሳተም እንደማይፈልጉ ለመረዳት ቀጥሎ ያለውን ንዑስ-ክፍል ይመልከቱ።

⁴⁸ የመጽሔቱ ፖሊሲ አንቀጽ 15 “all contributions that appear on the Journal shall be published in the language their author has originally authored them” ይላል (አጽንኦት የፀሀፊው)። በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተዘጋጁ ጽሁፎችን ወደ አማርኛ ተርጉሞ ማሳተም ያልተፈለገበት ምክንት የትርጉም ሥራው አድካሚና ራሱን የቻለ ባለሞያ መጠየቁ ሲሆን እንደሚችል ይህ ፀሀፊ ይገምታል። ከዚህ በላይ እንደተገለጸውና ፀሀፊው ከአቶ ወርቁ ያዜ ጋር ካደረገው ቃለ መጠይቅ እንደተረዳው የመጽሔቱ የአርትኦት ፖሊሲ በሚዘጋጅበት ጊዜ ይህ ጉዳይ ባለመነሳቱ ትክክለኛ ምክንያቱን ማወቅ አልተቻለም (ቃለ መጠይቅ፣ ከአቶ ወርቁ ያዜ ጋር፣ የግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 36)።

⁴⁹ Aschalew Ashagre, *Tax Appeal Procedures in Ethiopia*, 8 MIZAN LAW REVIEW, (2014) ይመልከቱ።

የሀረማያ ሎው ሪቪው እ.አ.አ. ከ2012 ጀምሮ በመታተም ላይ ያለ ሲሆን በመጽሔቱ የሚታተሙ የምርምር ሥራዎች ሙሉ በሙሉ በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው። በመጽሔቱ ላይ እንደተገለጸው የምርምር ጽሁፎችን በእንግሊዝኛና በአማርኛ ቋንቋዎች ማሳትም ይቻላል። ይህ ፀሀፊ ይህን ጽሁፍ እስካዘጋጀበት ጊዜ ድረስ በሀረማያ ሎው ሪቪው የታተሙትን ሁሉንም ቅጾች ማግኘት ባይቻልም በቅጽ 1 ቁጥር 2 ላይ በአማርኛ ቋንቋ የታተመ የፍርድ ትችት ማግኘት ችሏል።⁵⁰

ኢትዮጵያን ጆርናል ኦፍ ሌጋል ኢኞኬሽን እ.አ.አ. ከ2008 ዓ.ም. ጀምሮ መታተም የጀመረ ሲሆን ከአንድ የምርምር ሥራና ከፍርድ ትችቶች ውጪ ሁሉም የምርምር ሥራዎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው።⁵¹

ጆማ ዩኒቨርሲቲ ጆርናል ኦፍ ሎው እ.አ.አ. ከ2007 ዓ.ም. ጀምሮ የሚታተም ሲሆን ይህ ፀሀፊ ማግኘት የቻለው ሁለት እትሞችን ብቻ ነው፤ ሁለቱም እትሞች በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተጻፉ ናቸው። የህትመት ቋንቋን በተመለከተ የመጽሔቱ የአርትኦት ፖሊሲ የሚገልፀው ምንም ነገር የለም።

የኢትዮጵያ ጠበቆች የሕግ መጽሔት ከሚያዚያ 1998 ዓ.ም. ጀምሮ በመታተም ላይ ይገኛል። ቀደም ሲል ከተመለከትናቸው በሕግ ት/ቤቶች ከሚታተሙ መጽሔቶች በተለየ በዚህ መጽሔት የሚታተሙት የምርምር ሥራዎች በአብዛኛው በአማርኛ ቋንቋ የተጻፉ ናቸው። በመጽሔቱ ላይ በግልጽ እንደተመለከተው የምርምር ጽሁፎችን በአማርኛ ወይም በእንግሊዝኛ ቋንቋ ማቅረብ ይቻላል። ይህን መጽሔት ልዩ የሚያደርገው ነገር ቢኖር በእንግሊዝኛ ቋንቋ የሚቀርቡ የምርምር ጽሁፎች የአማርኛ ትርጉሞቻቸው አብሮ ቢቀርቡ ጎን ለጎን ሊታተሙ እንደሚችሉ ማመላከቱ ነው።⁵² ይህም ቀደም ሲል እንደተመለከትነው የኢትዮጵያ የሕግ መጽሔት በህትመት ታሪኩ የመጀመሪያዎቹ አመታት ሲከተለው ከነበረው አሠራር ጋር ተመሳሳይነት አለው። ምንም እንኳ

⁵⁰ ፋሲል ወንድወሰን፣ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 57337 በሰኔ 15/2003 እና በመ/ቁ 35621 በጥቅምት 11/2001 በሰጠው ፍርድ ላይ የቀረበ ምልክታ፣ የሥራ ውል ቆይታ በፕሮጀክት ሥራ ላይ 1 HARAMAYA LAW REVIEW, 137-144 (2013) ይመልከቱ።

⁵¹ ፊሊጳስ አይናለም፣ ውርስ ማጣራትና የወራሽነት ሰርተፊኬት መስጠት ከፍርድ ቤት ስልጣን አንጻር ሲቃኝ፣ 3 ETHIOPIAN JOURNAL OF LEGAL EDUCATION, (2010), የሲድ አዕምሮ፣ የመፋለም ክስና ይርጋ 3 ETHIOPIAN JOURNAL OF LEGAL EDUCATION, (2010), እና ኑሩ ሰሊድ፣ የፍርድ አፈጻጸም የሚታገድበት ሕግና ልማድ፡- መጠባም ወይስ መጣረስ? 2 ETHIOPIAN JOURNAL OF LEGAL EDUCATION, (2010) በሕግ መጽሔቱ ከታተሙት የፍርድ ትችቶች መካከል የሚጠቀሱ ናቸው። ከዚህ በተጨማሪም በፍትህና ሕግ ጥናትና ምርምር ኢንስትትዩት በባህላዊ ህጎች ዙሪያ የተደረጉ ጥናቶች “እጣሬ” በሚል ርዕስ በይድነታቸው ከበደ፣ ኢሳያስ አየለና ገብረመስቀል ገብረሠላሴ የተሰሩ የምርምር ጽሁፍ በመጽሔቱ ቅጽ 4፣ ቁጥር 1 ላይ በአማርኛ ቋንቋ ታትሟል።

⁵² “The Editorial Board welcomes articles written in Amharic and English, whether with or without Amharic translation” ሲል የአርታኢው ማስታወሻ ይገልጻል። ከዚህ የምንረዳው ምንም እንኳ በእንግሊዝኛ ቋንቋ ከተጻፉ የምርምር ሥራዎች ጋር የአማርኛ ትርጉሞቻቸውን አብሮ ማቅረብ አስገዳጅ ባይሆንም ተመራማሪው ተርጉም ካቀረበ ግን መታተም እንደሚችል ነው። በመጽሔቱ የሚወጡ የምርምር ሥራዎች በአብዛኛው በአማርኛ ቋንቋ መታተማቸውና የአማርኛውን ትርጉም አብሮ ማተም መቻሉ የሚያመለክተው የመጽሔቱ ተደራሾች የሕግ ባለሙያዎች መሆናቸውንና ለምርምሩ ቋንቋ ልዩ ትኩረት መስጠቱን ነው። ይህም ማሳሰቢያ ከተቋቋመበት ዓላማ አንጻር ተገቢና ሊበረታታ የሚገባ ተግባር መሆኑን ይህ ፀሀፊ ያምናል።

በእንግሊዝኛ ቋንቋ የሚቀርቡ የምርምር ጽሁፎችን የአማርኛ ትርጉማቸውን አብሮ ማቅረብ የሚቻል መሆኑን መጽሔቱ ቢገልጽም አንድም በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተዘጋጀ የምርምር ጽሁፍ የአማርኛ ትርጉሙ አብሮ አልታተመም። ይህ የሆነበት ምክንያት ምናልባት የትርጉም ሥራው አድካሚ በመሆኑና በፀሀፊዎች ላይ ተጨማሪ ጫና በመፍጠሩ ሊሆን ይችላል። የትርጉሙ ሥራ በመጽሔቱ አዘጋጆች ቢሰራ ጥቅሙ ከማግባቱ አባላት ማለትም ከጠበቆች አልፎ ለሌሎች በፍትሕ ሥርዓቱ ተዋናይ ለሆኑ የሕግ ባለሙያዎች የጎላ መሆኑ አያጠራጥርም።

በሕግ ት/ቤቶችና በኢትዮጵያ ጠበቆች ማኅበር ከሚታተሙት የሕግ መጽሔቶች በተጨማሪ በሌሎች አካላት የምርምር ሥራዎች መታተም ጀምረዋል። እነዚህ ህትመቶች በሕግ ት/ቤቶች ከሚታተሙት ልዩ የሚያደርጋቸው ትኩረታቸው ከእንግሊዝኛ ቋንቋ ውጭ ባሉ የአገሪቱ ቋንቋዎች ላይ መሆኑ ነው። በአማራ ክልል የፍትሕ አካላት ባለሙያዎች ማሰልጠኛና የሕግ ምርምር ኢንስቲትዩት የሚታተመው መጽሔት አንዱ ሲሆን መጽሔቱ በኢንስቲትዩቱ ተመራማሪዎች የተሰሩ የምርምር ጽሁፎችን በአማርኛ ቋንቋ አትሟል።⁵³

በተመሳሳይ መልኩ የኦሮሚያ ሎው ጆርናል ከ2004 ዓ.ም ጀምሮ እየታተመ ሲሆን የምርምር ጽሁፎችን በኦሮምኛ፣ በእንግሊዝኛና በአማርኛ ቋንቋ ማቅረብ እንደሚቻል መጽሔቱ በግልጽ አስቀምጧል። በመጽሔቱ ቅጽ 1 ቁጥር 1 የታተሙ የምርምር ጽሁፎችን ለምሳሌ ብንመለከት በእንግሊዝኛና በኦሮምኛ ቋንቋ የታተሙ ናቸው።⁵⁴

እነዚህ በመጨረሻ የተገለፁት ሁለት መጽሔቶች ጥሩ ጀምሮ ሲሆኑ ከታተሙበት ቋንቋ አንጻር ለፍትሕ ባለሙያዎች ተደራሽ የሚሆኑ በመሆናቸው ለፍትሕ ሥርዓቱ መሻሻል የሚያበረክቱት አስተዋጾ በቀላሉ የሚታይ አይደለም።

3.3. የሕግ ምርምርና ህትመት ቋንቋ እና የፍትሕ ሥርዓቱ ቋንቋ መለያየት ያለው አንድምታና የመፍትሄ ሃሳቦች

ከዚህ በላይ በዝርዝር እንደተመለከትነው በሕግ ት/ቤቶች የሚታተሙ የምርምር ጽሁፎች የፍትሕ ሥርዓት ባለሙያውን ግምት ውስጥ ያላስገቡና ለባለሙያው ተደራሽ ያልሆኑ ናቸው። አንድ ከፍተኛ የትምህርት ተቋም ከሚቋቋምበት አላማ ውስጥ አንዱ የአካባቢውን ማኅበረሰብ ለማስተማር፣ የምርምርና የማህበረሰብ አገልግሎት ለመስጠት እንደሆነ ይታወቃል።⁵⁵ የሕግ ት/ቤቶችም በተመሳሳይ መልኩ ለአካባቢው ማኅበረሰብ በጠቅላላ ለፍትሕ ባለሙያው ደግሞ በተለይ ተደራሽ ከሚሆኑባቸው መንገዶች ውስጥ አንዱ የምርምር ስርጸት ነው። ስለምርምር ስርጸት ስንናገር ምርምሩ የታተመበት ቋንቋ የመረጃ ድልድይ በመሆኑ ትልቁን ቦታ ይይዛል። በመሆኑም አንድ ተመራማሪ ማኅበረሰቡን ከማገልገልና ለፍትሕ ሥርዓቱ ባለሙያዎች ምርምሩን ተደራሽ ከማድረግ አኳያ 'ለማን ነው የምጽፈው?' ብሎ ራሱን በሚገባ መጠየቅ አለበት። እርግጥ ነው ቀደም ሲል እንደተመለከትነው በአካዳሚክ ሕይወት አንድ ተመራማሪ የሚጽፈው በሞያው ውስጥ (በአገር ውስጥም በውጭ አገርም) ላሉ ምሁራንና እንዲሁም ለመስኩ

⁵³ የሕግ ጥናትና ምርምር መጽሔት፣ ቁጥር 1 (2006) ይመልከቱ።

⁵⁴ 1 OROMIYA LAW JOURNAL (2004) ይመልከቱ።

⁵⁵ የከፍተኛ ትምህርት አዋጅ፣ አንቀጽ 4ን ይመልከቱ።

ተማሪዎች ነው። ከሕግ ሞያ አንጻር ግን እነዚህ አንባቢዎች ብቸኛው ግባችን ሊሆኑ አይገባም፤ ለፍትሕ ባለሙያዎች ተደራሽ መሆንና ምርምራችን ሞያቸውንና አሰራራቸውን ለማሻሻል እንዲያግዛቸው የሚያደርግና በፍትህ ሥርዓቱ ውስጥ የምርምር አሻራችንን የምናስቀምጥበት መንገድ አድርገን ልንወስደው ይገባል።

አሌክሳንድራ ብራውን የተባሉ ፀሀፊ በሕግ ምሁራንና በፍትሕ ባለሙያዎች መካከል መኖር ስላለበት ግንኙነት ሲገልጹ “አዳምጦና ሃሳቡን ተቀብሎ ወደ ተግባር የሚተረጉም ዳኛ ያላገኘ የሕግ ፕሮፌሰር አቅሙቢስ ነው፤ በሌላ መልኩ ውሳኔውንና ፍርዱን በሕግ ምሁራን አስተምህሮ ላይ ያላስመረከዘ ዳኛ ሕግ አውጪ ነው።”⁵⁶ ይላሉ። በእነዚህ በሁለቱ በሕግ ሞያ ውስጥ ባሉ ተዋንያን መካከል ያለው ግንኙነት ለሕገ መደብ በጣም አስፈላጊ እንደሆነም እኒሁ ፀሀፊ ይገልጻሉ።⁵⁷ እነዚህ ተዋንያን መደማመጥና አብሮ መስራት እንዳለባቸውም ብራውን ያስገነዝባሉ።⁵⁸ የሕግ ምሁራንና የፍትሕ ባለሙያዎችን የሚያገናኘው አንዱና ዋናው ድልድይ ምርምርና ህትመት መሆኑ ለማንም ግልጽ ነው። የምርምርና ህትመቱ ቋንቋ ከመደበኛው የፍትሕ ሥርዓቱ ቋንቋ ከተለየ የተገነባው ድልድይ ሳይሻግር እንደተሰበረ መቁጠር ችግሩን ማጋነን አይሆንም።

እዚህ ላይ አንድ ጥያቄ መነሳቱ አይቀሬ ነው። አንድ የሕግ ተመራማሪ በአንድ ጊዜ ለዓለም አቀፍ አንባቢና በአካባቢው ላሉ የፍትሕ አካላት ባለሞያዎች እንዴት ተደራሽ መሆን ይችላል የሚለው ጥያቄ መሠረታዊና ልንመልሰው የሚገባን ጥያቄ ነው። በዚህ ፀሀፊ እምነት ለዚህ ጥያቄ (ችግር) የተለያዩ መፍትሄዎችን መጠቀም ይቻላል። ከዚህ በፊት በየኢትዮጵያ ሕግ መጽሔት እንደተሞከረው በእንግሊዝኛ ቋንቋ የሚቀርቡ የምርምር ሥራዎችን ወደ አማርኛ እና ወደ ሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች ለምሳሌ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ሕግ ትምህርት ቤት የሕግ መጽሔት ወደ ትግርኛ፣ በኦሮሚያ ክልል የሚገኙ የሕግ ት/ቤት የሕግ መጽሔቶች (ጅማ እና ሀረማያ ዩኒቨርሲቲዎችን መጥቀስ ይቻላል) ወደ ኦሮምኛ፣ የባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ የሕግ መጽሔት ወደ አማርኛ ተርጉሞ ከዋናው የእንግሊዝኛው ቋንቋ ቅጂ ጋር አብሮ ማተም አንዱ አማራጭ ነው።⁵⁹ ይህ ተግባር የተርጉም ባለሞያ፣ ገንዘብና ጊዜ መጠየቁ አይቀሬ ነው። ነገር ግን ከሥራው ከሚገኘው ጠቀሜታ አኳያ ሲመዘን እነዚህ በቀላሉ ሊታሰሩ የሚችሉ ተግዳሮቶች ናቸው። ከዚህ አማራጭ ጋር የተያያዘው ሁለተኛው አማራጭ ተመራማሪው ከዋናው የእንግሊዝኛው ጽሁፍ በተጨማሪ ወደ አማርኛና ከላይ ወደተጠቀሱት የክልል የሥራ ቋንቋዎች ተርጉሞ እንዲያቀርብ ማድረግና አብሮ ማተም ለዚህም ተመጣጣኝ የሆነ የአይነትና የገንዘብ ማትጊያ መክፈል ነው።

⁵⁶ Alexandra Braun, *Professors and Judges in Italy, It Takes Two to Tango*, 26 OXFORD J. LEGAL STUD. 665, 665-666 (2006).

⁵⁷ *ዘኒ ከማሁ፣* ገጽ 666።

⁵⁸ *ዘኒ ከማሁ።*

⁵⁹ በዚህ አማራጭ የመፍትሄ ሃሳብ ፀጋዬ ረጋሳም ይስማማሉ። ለበለጠ መረጃ Tsegaye Regassa, *Launching a Law Journal in Ethiopia: Key Points to Note- Visiblity, Sustainability, Quality and Legal Relevance*, 20 JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW, 88-89 (2009) ይመልከቱ።

ሦስተኛው አማራጭ የመፍትሄ ሃሳብ ከአገሪቱ ብሎም የሕግ ት/ቤቶች ከሚገኙበት ክልል ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር የምርምር ትኩረት የሚሹ ጉዳዮችን በመለየት በእነዚህ ጉዳዮች ላይ የሚደረጉ የምርምር ሥራዎችን በአማርኛና በየክልሎቹ የሥራ ቋንቋ ማተም ነው። እዚህ ላይ አንድ ልንገነዘበው የሚገባን ነጥብ አለ። በእነዚህ አገራዊና ክልላዊ ጉዳዮች ላይ በእንግሊዝኛ ቋንቋ ምርምር ማድረግና ማሳተም ዓለም አቀፍ ማህበረሰቡን በቀጥታ አይጠቅምም (ችግራቸው ስላልሆነ)፤ ኢትዮጵያዊያንንም አይጠቅምም (አንብቦና በሚገባ ተረድቶ ሥራ ላይ ማዋል ስለማይቻል)። በመሆኑም ለማሳተም ሲባል ከማሳተም በስተቀር በእነዚህ ጉዳዮች ላይ በእንግሊዝኛ ቋንቋ ማሳተም ፋይዳው እዚህ ግባ የሚባል አይሆንም።⁶⁰ ከዚህ ነጥብ ጋር የተያያዘ አንድ ጉዳይ እንመልከት። በአንድ ወቅት የኔዘርላንድስ የትምህርት ሚኒስትር በአገሪቱ የሚገኙ የኒቨርሲቲዎች በዓለም አቀፍ ደረጃ ተማሪዎችን መሳብ እንዲችሉና ምሉዕ የሆኑ የትምህርት ማዕከላት እንዲሆኑ የማስተማሪያ ቋንቋቸውን ከደች ወደ እንግሊዝኛ ቋንቋ ይለውጡ የሚል ሃሳብ አቀረቡ።⁶¹ ጉዳዩ በአገሪቱ ፓርላማ ቀርቦ ሰፊ ውይይትና ክርክር ከተደረገበት በኋላ የሚኒስትሩ ሃሳብ ተቀባይነት ሳያገኝ ቀረ።⁶² ለዚህ የተሰጠው ምክንያት የማስተማሪያ ቋንቋው ወደ እንግሊዝኛ ቋንቋ የሚለወጥ ከሆነ ኔዘርላንድስ መለያ የሆነውን ባህሏን ታጣለች የሚል ነው።⁶³ እዚህ ላይ “ባህል” የሚለው ቃል ዳንኪራን፣ ጭፈራን፣ አመጋገብን፣ አለባበስና ሌሎች እሴቶችን ለመግለጽ የገባ ሳይሆን ከቋንቋ ጋር ተያያዥነት ያላቸውን አገር በቀል እውቀቶችን፣ አስተምህሮዎችንና አስተሳሰቦችን ለማመላከት ነው። ይህ የሚያመለክተው አገራዊ ፋይዳ ያላቸው ጉዳዮች ከአገሪቱ ቋንቋ ውጭ ባሉ ቋንቋዎች ከተጻፉና ከታተሙ ዓለም አቀፍ ማህበረሰቡንም አይጠቅሙም፤ አገራዊ እውቀቶችና አስተምህሮዎች እንዳያድጉና እንዳያብቡ እንቅፋት መሆናቸውም አይቀርም። ይህንን ጉዳይ የባሕር ዳር የኒቨርሲቲ ሕግ መጽሔት በተወሰነ መልኩም ቢሆን ትኩረት ሰጥቶታል። በመጽሔቱ ረቂቅ የምርምር ጽሁፎች ከሚገመገሙበት መስፈርት ውስጥ አንዱ ነጥብ የምርምሩ አገራዊ ፋይዳ ነው። በኢትዮጵያ ሕግና ኢትዮጵያዊ ፋይዳ ባላቸው የዓለም አቀፍ ሕግ ጭብጦች ላይ የተጻፉ የምርምር ጽሁፎች ቅድሚያ እንደሚሰጣቸው መስፈርቱ በግልጽ ያስቀምጣል።⁶⁴ እዚህ ላይ ከምርምሩ ይዘት በተጨማሪ ምርምሩ የተጻፈበት ቋንቋ እንደመስፈርት ግምት ውስጥ ቢገባ ኖሮ የመጽሔቱን አገራዊና ክልላዊ አስተዋጾ እጅግ በጣም ያሳላው ነበር።

ከላይ የቀረቡትን የመፍትሄ ሃሳቦች ለመተግበር ማለትም በየክልሎቹ የሥራ ቋንቋ ጽፎ ማሳተም ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው በራሱ ተግዳሮቶችን መደቀኑ አይቀርም። ከተግዳሮቶቹ ውስጥ ዋነኞቹ አማርኛን ጨምሮ በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች

⁶⁰ ለበለጠ መረጃ Altbach, *supra* note 20, at 3609-3610 ይመልከቱ።

⁶¹ ዝኒ ከማሁ።

⁶² ዝኒ ከማሁ።

⁶³ ዝኒ ከማሁ።

⁶⁴ መስፈርቱ “While not totally excluding consideration for publication of manuscripts on international law issues, the Journal gives priority for contributions pertaining to Ethiopian laws and international law issues relevant to the Ethiopian situation. This is intended to promote discourse on Ethiopian laws where literature is scanty” ይላል።

የተጻፉ የማጣቀሻና ዋቢ መጻሕፍት እንደልብ ያለመገኘትና ከእንግሊዘኛ ቋንቋ ወደ እነዚህ ቋንቋዎች ቃላትን፣ ሐረጎችንና አረፍተ-ነገሮችን መተርጎም አስቸጋሪ መሆኑ ነው።⁶⁵ እነዚህ ችግሮች የትናንት እና የዛሬም ችግሮች ናቸው። ዛሬ ላይ ቀደም ሲል ይህ ፀሀፊ ወደጠቀሳቸው የመፍትሄ ሃሳቦች ካልተገባና በአገርኛ ቋንቋ መጻፍና ማሳተም ካልተጀመረ ችግሮቹ የዛሬ ብቻ ሳይሆን የነገም ችግሮች ሆነው ይቀጥላሉ። እነዚህ ተግዳሮቶች የዛሬ ተግዳሮቶች የሆኑት የትላንት እርሾ ስላልነበረ ነው። በመሆኑም አሁን ካለንበት ቦታ ትንሽ ወደ ፊት መራመድ ካልቻልን እነዚህን ተግዳሮቶችንና ችግሮችን ደጋግመን በማንሳት ብቻ የምንፈይደው ነገር አይኖርም። በዚህ ፀሀፊ እምነት ከነችግሮቹ ሁሉም ነገር በተቻለ መጠን ዛሬ መጀመር አለበት።

የማጠቃለያ ነጥቦች

ቋንቋ፣ ባህልና ማኅበረሰብ ጥብቅ ቁርኝት አላቸው። ይህ ጥብቅ ቁርኝት ከሚገለጽባቸው መንገዶች ውስጥ አንዱ በቋንቋና በሕግ መካከል ያለው መስተጋብር ነው። ከሌሎች ሞያዎች በተለየ የሕግ ሞያ ተከራክሮ ማሳመንን ያማከለ በመሆኑ የሕግ ባለሞያው የቋንቋ ችሎታ ሊያካብታቸውና ሊያዳብራቸው ከሚገቡ ጉዳዮች ውስጥ አንዱና ዋነኛው ነው። ስለ ሕግ ባለሞያው የቋንቋ ችሎታ ስንናገር ፍ/ቤት ቀርቦ ስለመከራከሩ፣ በጽሁፍ ስለሚመሠርተው ክስና ስለሚሰጠው መልስ ብቻ መናገራችን አይደለም። ፍ/ቤት ቀርቦ በሚገባ ለመከራከር፣ በጽሁፍ ክስ ለመመስረትና ደንበኛው ለቀረበበት ክስ መልስ ለመስጠት፣ ዳኛም ከሆነ ፍርዱ ትክክለኛና በሕግ መርህ ላይ የተመሠረተ እንዲሆን ባለሙያው በሕግ ዙሪያ የተጻፉና የታተሙ ጽሁፎችን በሚገባ ማንበብና መረዳት ይኖርበታል። እነዚህን ጽሁፎች አንብቦ ለመረዳት የተጻፉበት ቋንቋና የባለሙያው የቋንቋ ችሎታ በቀጥታ ተያያዥነት ያላቸው ጉዳዮች ናቸው።

እንደሚታወቀው በኢትዮጵያ የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት የማስተማሪያ ቋንቋ እንግሊዘኛ በመሆኑ የሕግ ት/ቤቶች የማስተማሪያ ቋንቋም እንግሊዘኛ ነው። የማስተማሪያና የምርምር ቋንቋ የሚነጣጠሉ ጉዳዮች ባይሆኑም ከእንግሊዘኛ ቋንቋ ውጭ ባሉ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ምርምር ማድረግና ማሳተምን የከፍተኛ ትምህርት አዋጁ አይከለክልም። በሕግ ት/ቤቶችና በሌሎች አካላት የሚታተሙ የሕግ መጽሔቶች ከእንግሊዘኛ ቋንቋ በተጨማሪ በአማርኛና በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች መጻፍና ማሳተም እንደሚቻል ያመለክታሉ። አሁን ያለው ተጨባጭ ሁኔታ የሚያመለክተው ግን አልፎ አልፎ በአማርኛ ቋንቋ ከሚታተሙ የምርምር ጽሁፎችና የፍርድ ትችቶች በስተቀር ጉዳዩ በተግባር ተገቢው ትኩረት ያልተሰጠው መሆኑን ነው። የኢትዮጵያ ሕግ መጽሔትና በየክልሎቹ የተቋቋሙት የሕግ ት/ቤቶች የሚያሳትሟቸው መጽሔቶች በአብዛኛው በእንግሊዘኛ ቋንቋ በመታተማቸው ለፍትሕ ባለሙያዎች ተደራሽነታቸው እጅግ በጣም ውስን ነው።

የመጽሔቶቹ የአርትኦት ቦርዶች ችግሩን በሚገባ ተረድተው የሚታተሙት የምርምር ጽሁፎች የተመራማሪውን ፍላጎትና አገራዊና ክልላዊ ጠቀሜታን ያማከሉ እንዲሆኑ

⁶⁵ ከአቶ ወርቁ ያዜ ጋር የተደረገ ቃለ መጠይቅ፣ ከዚህ በላይ ማስታወሻ ቁጥር 36ን ይመልከቱ።

ለማድረግ መጣር ይኖርባቸዋል። በእንግሊዝኛ ቋንቋ ለህትመት የሚቀርቡ የምርምር ጽሁፎች እንደሁኔታው በፀሀፊው ወይም በመጽሔቱ የአርትኦት ኮሚቴ ወደ አማርኛና ወደ ሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች ተተርጉመው ጎን ለጎን አብረው እንዲታተሙ በማድረግ እንዲሁም አገራዊና ክልላዊ የምርምር የትኩረት ጭብጦችን ለይቶ በእነዚህ ላይ በአማርኛና በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች ለሚቀርቡ የምርምር ጽሁፎች ቅድሚያ በመስጠትና ለፀሀፊው ማትጊያ በመክፈል መጽሔቶቹ ለፍትሕ ዘርፍ ባለሙያዎች ተደራሽ እንዲሆኑ ማድረግ ይቻላል። መጽሔቶቹ እነዚህን የምርምር ጽሁፎች ለፍትሕ ባለሙያዎች ተደራሽ ከማድረግ አልፎ አገርኛ እውቀት በአገርኛ ቋንቋ ለማዳበርና ለማበልጸግ ጥረት በማድረግ ረገድ የመሠረት ድንጋይ መጣል ይችላሉ። ተመራማሪዎችም በአገርኛ ቋንቋ ምርምር ቢያደርጉ የሚገጥሟቸውን ፈተናዎችንና ተግዳሮቶችን ደጋግሞ በማንሳትና እንደመከላከያ በማቅረብ ችግሩን ወደፊት መግፋት ስለማይቻል ከነችግሮቹ ለጉዳዩ ትኩረት በመስጠት በአማርኛና በሌሎች የክልል የሥራ ቋንቋዎች መጻፍና ማሳተም መጀመርና ወደፊትም ጉዳዩ አካዳሚያዊ ባህል ሆኖ እንዲቀጥል ጥረት ማድረግ ይኖርባቸዋል።

To Whom Are We Writing? The Implications of the Difference between the Language of Legal Research and Publication, and the Working Language of the Justice System in Ethiopia

Nega Ewunetie Mekonnen[§]

Abstract

The medium of instruction and research of higher education institutions in Ethiopia is English. Similarly, English is used as the medium of instruction and language of research by law schools in Ethiopia. However, the working languages of the justice systems in Ethiopia are the respective working languages of regional states and Amharic (the working language of the Federal Government). This dissimilarity between the medium of instruction, language of research and publication; and the working language of the justice system provoked this author to ask himself the following central question: To whom are we writing? In relation to this the author believes that it is very important to answer the question whether the language in which we are writing and publishing will enable us to properly reach our potential readers. The author came to know that in the past the Journal of Ethiopian Law used to publish Amharic translation of articles it publishes in English. However, this good practice of the Journal of Ethiopian Law has been discontinued of late. Even if legal researchers write and publish to scholars and students of the legal discipline, this author argues that they should also consider and have in their mind legal professionals in the justice system. This author recommends that law journals in Ethiopia should publish scholarly works of national and regional importance in Amharic as well as the working languages of regional states.

Key words: Law, culture and language; legal research; medium of instruction; language of research; readers of legal research

---

[§] HDP Bahir Dar University (2015), LL.M. University of Groningen, The Netherlands (2008), LL.B. Addis Ababa University (2004), Assistant Professor of Law, School of Law, Bahir Dar University. The author can be reached for comments at beleteeng@yahoo.com.

